

Vlaams
Parlement

ingediend op **743** (2015-2016) – Nr. 2
3 juni 2016 (2015-2016)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door Cathy Coudyser en Yamila Idrissi

over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door minister Sven Gatz

**Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking
in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel
erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen**

Samenstelling van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media:

Voorzitter: Bart Caron.

Vaste leden:

Cathy Coudyser, Marius Meremans, Ann Soete, Wilfried Vandaele, Miranda Van Eetvelde, Herman Wynants;

Caroline Bastiaens, Karin Brouwers, Sabine de Bethune, Joris Poschet;

Lionel Bajart, Jean-Jacques De Gucht;

Yamila Idrissi, Katia Segers;

Bart Caron.

Plaatsvervangers:

Kathleen Krekels, Bart Nevens, Ludo Van Campenhout, Karl Vanlouwe, Manuela Van Werde, Peter Wouters;

Cindy Franssen, Tinne Rombouts, Koen Van den Heuvel, Johan Verstreken;

Rik Daems, Francesco Vanderjeugd;

Tine Soens, Freya Van den Bossche;

Imade Annouri.

Documenten in het dossier:

743 (2015-2016) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

INHOUD

1. Toelichting door Marc Jacobs	4
2. Toelichting door Jan De Maeyer en Sigrid Bosmans.....	5
3. Tussenkoms van Caroline Bastiaens	8
4. Tussenkoms van Yamila Idrissi	9
5. Tussenkoms van Cathy Coudyser	9
6. Tussenkoms van Bart Caron	10
7. Antwoorden van Marc Jacobs	10
8. Antwoorden van Sigrid Bosmans en Jan De Maeyer	12
9. Toelichting door Herwig Todts	13
10. Toelichting door Bart De Baere.....	14
11. Tussenkoms van Cathy Coudyser	16
12. Tussenkoms van Yamila Idrissi	17
13. Tussenkoms van Caroline Bastiaens	17
14. Tussenkoms van Bart Caron	17
15. Antwoorden van Herwig Todts.....	18
16. Antwoorden van Bart De Baere	19
17. Toelichting door Jorijn Neyrinck	20
18. Toelichting door Pascal Ennaert.....	22
19. Toelichting door Els Silvrants-Barclay.....	25
20. Toelichting door Timothy Naessens.....	28
Gebruikte afkortingen	31

Bijlagen: zie [dossierpagina](#) op www.vlaamsparlement.be

Op 12 mei 2016 organiseerde de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media een hoorzitting met actoren uit het veld van het culturele erfgoed, over de nota van de Vlaamse Regering 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen. Een langetermijnvisie voor cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen'.

1. Toelichting door Marc Jacobs

Marc Jacobs, directeur van FARO, vindt de conceptnota een belangrijk document. In een twintigtal jaar ging men van het Museumdecreet tot het Erfgoeddecreet, met een evolutie van de focus op beeldende kunsten en musea naar het brede concept cultureel erfgoed. In de discussies valt hem het signaal op van de relatief bescheiden Vlaamse financiële inbreng in de landelijke en regionale musea. Het aanslepende probleem van de relatief gezien kleine hefboom moet opgelost kunnen worden. Men moet evolueren naar een breed en duurzaam – en dus evenwichtig – erfgoedwerk met bijzondere aandacht voor collectiebeleid op Vlaams niveau. Het nieuwe concept borgen of safeguarding van immaterieel cultureel erfgoed kan volop worden ontwikkeld. Een proces van professionalisering en participatie en het creëren van netwerken en slagkrachtige organisaties moeten het Erfgoeddecreet kracht bijzetten.

In de conceptnota wordt de verzelfstandiging van instellingen weinig geaccentueerd, in tegenstelling tot internationale tendensen in de museumwereld. Het functioneren op armslengte is belangrijk voor de relatieve autonomie van het erfgoedwerk. Het Erfgoeddecreet speelt in op de noodzakelijke aanpassing van het decretale kader ten gevolge van de afslanking van de provincies. Het valt de spreker op dat de Vlaamse overheid een belangrijke en ambitieuze rol zal opnemen. Hij stelt de vraag of daar directe hefbomen – met name substantiële financiële middelen – voorzien kunnen worden om de doelstellingen te realiseren en of dat men zal blijven inzetten op empowerment en dynamiek vanuit de sector.

Hij vindt de grote beleidslijnen in de conceptnota bijzonder boeiend. Hij vraagt om rekening te houden met het feit dat de sector in ontwikkeling is en een recente geschiedenis van tien jaar heeft. In de conceptnota wordt een buitengewoon interessante definitie van erfgoed gelanceerd. De nota maakt gebruik van de concepten erfgoedsector en erfgoedveld, waarvan de betekenis vaag is. De concepten worden niet consistent gebruikt. De conceptuele vaagheid kan een bedreiging zijn. Als de reikwijdte van de begrippen erfgoedsector en erfgoedveld onduidelijk is, hoe kan je dan de interne dynamiek van een sector in een groeiproces versterken? Een van de belangrijkste verwezenlijkingen van de voorbije tien jaar is het feit dat de sector erin geslaagd is om met één stem te spreken en tot consensus te komen. Het krachtige concept erfgoedgemeenschap, uit het decreet van 2008, komt nog steeds aan bod in de conceptnota. Soms lijkt het verengd te worden tot gemeenschappen betreffende immaterieel cultureel erfgoed. Hij vindt de brede definitie van erfgoedgemeenschap als een netwerkstructuur belangrijk.

Het stemt hem tevreden dat er nadruk wordt gelegd op samenwerking en culturele makelaardij. Collectiebeherende instellingen komen sterk aan bod. Vooruitkijkend naar 2030 rijzen de vragen of er nog andere zullen zijn dan de drie categorieën musea, archieven en erfgoedbibliotheken en of er geen evolutie is naar hybride organisaties. Er wordt veel belang gehecht aan het afstemmen van erfgoedcollecties en ander erfgoedwerk, ook via zachte interventies en geïnformeerd en samen kiezen. De participatieve aanpak is cruciaal.

De metaforen die worden gebruikt voor het uitkristalliseren van structuren op Vlaams niveau, moeten nog verder worden uitgeklaard. Momenteel functioneert

de erfgoedsector als een netwerk met een aantal ankerinstellingen, in cluster met andere organisaties en overheden die rond een bepaald type van erfgoed werken, en met een steunpunt voor de facilitering. Het nieuwe concept culturele basisinfrastructuur wordt gelanceerd in de conceptnota. Dit concept wordt in Nederland ook gebruikt – al sinds de jaren negentig – en is gekoppeld aan een proces van verzelfstandiging van de rijksinstellingen, als een poging om de rol van politiek en overheden terug te dringen. Dit concept werd ingevoerd met wisselend succes. Intermediaire instellingen hebben een tijd tot de culturele basisinfrastructuur behoord. Het wordt bijvoorbeeld toegepast op musea, maar archieven, bibliotheken en immaterieel cultureel erfgoed komen minder aan bod. Als de culturele basisinfrastructuur de nieuwe metafoor wordt binnen de erfgoedsector, stelt hij zich de vraag wat de rollen zijn van de Belgische en federale musea en van de steden. Zonder de federale instellingen wordt het een culturele mezzanine-infrastructuur, of een tussenstructuur. De metafoor loopt mank, zeker in combinatie met de term bovenbouw.

Wat er met de bovenbouw zal gebeuren, is nog niet uitgewerkt. De rol van het steunpunt zal verder worden bepaald. Het valt de spreker op dat er ook bovenbovenbouwinstellingen worden vermeld die transversaal zullen werken. Dit zijn nuttige evoluties, maar het is nog onduidelijk hoe dit veld zich op het Vlaamse niveau zal uitkristalliseren.

Bij de uitwerking van de structuren zijn verschillende logica's mogelijk: collectiegericht, instellingengericht en gericht op het stimuleren van erfgoedwerk. De conceptnota zet in op de vorming en professionalisering van vakmensen op het gebied van vakkennis en empowerment.

De krachtlijnen van de conceptnota zijn compatibel met de UNESCO-conventie van 2005 over de diversiteit van culturele uitingen – wat nog verder kan worden uitgewerkt in het Vlaamse beleid, in het bijzonder artikel 13 van de UNESCO-conventie –, de FARO Conventie 2005 – die nog niet geratificeerd is –, en Europese aanbevelingen. Ook het onderzoeksrapport 'Het onroerend erfgoed in Vlaanderen. Een toekomstverkenning tot 2030' bevat heel wat ideeën die compatibel zijn met de conceptnota, onder meer de notie erfgoedgemeenschap. Dit is een extra argument om dat begrip verder te ontwikkelen.

De belangrijkste innovatie van de conceptnota is volgens de spreker het werken met waarderingskaders, als basis voor het onderbouwen van beslissingen in het erfgoedwerk, bijvoorbeeld – maar zeker niet alleen – omtrent het afstotingsbeleid bij collecties. FARO ziet in de combinatie van modellen uit Nederland en Australië (significance model) de mogelijkheid om stappen vooruit te zetten in het beleid.

Tot slot herhaalt de spreker zijn pleidooi om te werken aan het probleem van de relatief bescheiden financiële inbreng en de beperkte hefboomen. De conceptnota biedt stof voor verschillende scenario's. FARO onderschrijft de ambitie om een breed, duurzaam en transdisciplinair erfgoedwerk alle kansen te geven.

2. Toelichting door Jan De Maeyer en Sigrid Bosmans

Jan De Maeyer, voorzitter van het Overleg Cultureel Erfgoed, spreekt als belangenbehartiger. OCE is opgericht in 2015 om tot afstemming in de sector te komen en is gestoeld op de bestaande koepels en overlegfora binnen de sector, met name Overleg Landelijke Musea, OLAV, erfgoedbibliotheken, VVBAD, ICOM, Lokale erfgoedwerkingen, LEOV en ICE.

Zijn toelichting is gebaseerd op een getrapte of gefaseerde besluitvorming. In een open OCE-vergadering werd er een brainstorm georganiseerd over de conceptnota. Op de website is een publieke reactie te lezen. Alle deelsectoren

hebben een rapport gemaakt in reactie op de conceptnota. Er is ook een synthesesenota geschreven. Deze bijlagen zijn te vinden op de [dossierpagina](http://dossierpagina.vlaamsparlement.be) van dit stuk op www.vlaamsparlement.be.

OCE waardeert de wijze waarop de conceptnota tot stand is gekomen. Hij waardeert dat er veel tijd geïnvesteerd is in dialoog via overlegfora, focusgroepen, en overleg van OCE met het kabinet. OCE juicht de ambitie van een duurzaam langetermijnperspectief in de conceptnota toe. De voorgestelde integrale benadering waarbij immaterieel en roerend erfgoed als twee elementen worden geduid, vindt hij ook positief. De hoogte van de ambities roept vragen op over de uitwerking van het decreet en de trajecten op termijn. OCE vraagt dat de deelsectoren op een gelijkwaardige manier zullen worden behandeld, en is bezorgd over het financiële plaatje. Er zal een aanzienlijke verhoging van het erfgoedbudget moeten komen als alle ambities waargemaakt moeten worden. Een inhaaloperatie voor de sector is dringend noodzakelijk. Erfgoed is belangrijk voor cultuur (identiteit), maatschappij (diversiteit) en economie (toerisme) en het beheer ervan moet dus alle kansen krijgen.

De samenhang tussen de begrippen als rollen, functies en uitgangspunten moet worden verduidelijkt. Een coherent beleid vergt een uitgeklaarde terminologie, duidelijke keuzes en prioriteiten en een regierol.

Sigrid Bosmans, ondervoorzitter van OCE, pleit voor een integraal en geïntegreerd beleid. Een geïntegreerd beleid houdt rekening met internationale tendensen als samenwerking en netwerking en biedt een plaats voor het erfgoed binnen de maatschappij. Integraal beleid omvat de zorg voor het culturele erfgoed. Een erfgoedreflex of erfgoedgericht denken zou de basis moeten zijn. Ze vraagt zich af hoe dit te rijmen is met het concept van de culturele basisinfrastructuur, wat meer een instellingsgericht denken inhoudt. De erfgoedreflex kan ook als leidraad dienen om na te denken over de interpretatie van de vrijwilligerswerking, die op dit moment het erfgoedveld verarmt. Vrijwilligers, die deel uitmaken van organisaties en die een belangrijke rol spelen in het erfgoednetwerk, worden niet meer aangesproken op hun specialiteit, zoals onderzoek naar familiegeschiedenis, heemkundig en lokaal historisch onderzoek. Dit valt nu onder de algemene term ondersteuning van het vrijwilligerswerk, waardoor het netwerk tussen professionals en amateurs verengt.

OCE vraagt aandacht voor de opbouw en de verankering van kennis. Kritische succesfactoren en randvoorwaarden voor netwerking en samenwerking moeten worden bepaald. Er kan geen expertisedeling of dienstverlening worden geboden, als de expertise niet wordt geactualiseerd en uitgebouwd, rekening houdend met veranderingen in erfgoedgemeenschappen en maatschappelijke en technologische evoluties.

Er is nood aan een gemeenschappelijk begrippenkader. In de conceptnota wordt er geopteerd om een nieuw overzicht te maken van culturele-erfgoedtaken: het benoemen, het behouden, het onderzoeken, het delen, het betrekken en het ondersteunen. Hoe correleert dit met de rollen, functies en principes van de erfgoedwerking? De uitklaring van de terminologie is belangrijk. Bij het benoemen, is het nodig om het ICE-beleid decretaal te verankeren in die sector, op een geïntegreerde wijze. De ondersteunende taken worden bij voorkeur in een netwerk opgenomen, ten gunste van meerdere erfgoedactoren, -vormers en -gemeenschappen. Deze taak kan door een al dan niet collectiebeherende instelling worden uitgevoerd. Daarbij komt de basisinfrastructuur van de grote Vlaamse instellingen aan bod. In het huidige erfgoedlandschap bestaat dit instrument onder de vorm van de LEOV's, die fungeren als een knooppunt. De rollen van de erfgoedcellen, de Vlaamse Erfgoedbibliotheken, het steunpunt, het provinciaal consulentschap en de ondersteuning van de partnerorganisaties,

vragen om verduidelijking. Het huidige genetwerkte erfgoedveld, van lokaal tot internationaal, staat ten dienste van erfgoedorganisaties binnen de sector en van andere beheerders. Dit netwerkmodel maakt Vlaanderen uniek.

Jan De Maeyer gaat verder in op het erfgoedbeheer door organisaties waarvan erfgoed niet de kerntaak is. Cofinanciering vanuit andere beleidsdomeinen en kwaliteitsgaranties zijn wenselijk. Ook bij belendende domeinen als Onderwijs en Welzijn zit er belangrijk erfgoed. De erfgoedbibliotheken worden voor 100 percent gefinancierd specifiek vanuit andere domeinen voor andere kerntaken dan het erfgoedbeheer. OCE dringt aan op een eerlijke cofinanciering. De conceptnota toont nauwelijks ambitie op het gebied van onderzoek. OCE vraagt stimuli voor onderzoek, ook vanuit andere beleidsdomeinen dan Cultuur.

Sigrid Bosmans geeft uitleg bij het complementaire beleid. Dit betreft de complementaire overheden, de afslanking van de provincies en de erfgoedwerking op lokaal en bovenlokaal niveau. De onderlinge relaties en de afstemming van taken binnen het erfgoedveld moeten in dit kader opnieuw worden besproken. Het uitgangspunt van de visie rond de hernieuwde taakstelling in de conceptnota is dat het culturele-erfgoednetwerk wordt versterkt en uitgebouwd. Samenwerking en netwerking nemen een centrale plaats in in het culturele-erfgoedbeleid. De nota heeft aandacht voor de samenwerking tussen de gemeenschappen door een samenwerkingsakkoord, en voor een structurele samenwerking met de federale instellingen. OCE vraagt nog meer duidelijkheid in de afspraken omtrent het beheer van de Collectie Vlaanderen. De Vlaamse overheid wil inzetten op de nieuwe bestuurlijke complementariteit, waarbij Vlaanderen het erfgoedbeleid met een bovenlokale meerwaarde ondersteunt, en de verantwoordelijkheid voor het lokale erfgoed toevertrouwt aan steden en gemeenten. Op het vlak van de overdracht van taken, is een uitklaring van de rollen van steden en gemeenten en de regierol van de Vlaamse overheid belangrijk. Met dit traject komt niet enkel het ontwerp van decreet over het culturele erfgoed in beeld, maar ook het ontwerp van decreet over het regionale cultuurbeleid, of het decreet over intergemeentelijk samenwerken.

Het uitgangspunt voor de afslanking van de provincies zijn de cijfers van 2014, die verschillen van de huidige situatie. Er is grote bezorgdheid over de aanhoudende onduidelijkheid over de overdracht van de provinciale bevoegdheden en middelen. Zullen de verschillen automatisch worden opgevangen, of kan dit enkel op vraag van de betrokken instellingen? Daarnaast zijn er de provinciale middelen die aan musea of andere organisaties worden geboden voor de minder zichtbare ondersteuning op het vlak van ICT, communicatie of zakelijk beleid. Bovendien heeft OCE de indruk dat stedelijke overheden mogelijkheden zien om museale werkingen en budgetten af te bouwen. Voorziet Vlaanderen in zijn regierol oormerking van middelen voor depotinfrastructuur, collectiebeleid en digitalisering? Zijn er mogelijkheden voor behoud of overname van expertise? De conceptnota geeft aan dat de minister met een nieuw ontwerp van decreet over het regionale cultuurbeleid, een regionaal kader wil creëren voor de provinciale taken die niet worden geregeld via het verwachte ontwerp van Cultureel-erfgoeddecreet. Met dit ontwerp van decreet wil de Vlaamse overheid inzetten op organisaties met minstens een regionale relevantie. Het is niet duidelijk welke soort erfgoedwerkingen zullen worden geaccepteerd.

De Vlaamse overheid wil de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden door middel van de convenants blijven ondersteunen. Dit is voor het OCE een belangrijk en positief signaal dat wordt opgenomen in het ontwerp van Cultureel-erfgoeddecreet, maar er zijn wel onduidelijkheden. In de conceptnota leest ze dat de minister de lokale erfgoedconvenants wil ondersteunen als er een bovenlokale meerwaarde is, maar dit concept wordt niet duidelijk gedefinieerd. Ook de rollen van de kunststeden en de VGC moeten worden uitgeklaard.

De culturele-erfgoedsector en OCE vragen betrokkenheid bij nieuwe beleidsmatige ontwikkelingen.

Jan De Maeyer duidt dat de Collectie Vlaanderen steunt op het idee van het integrale waarderingskader. OCE benadrukt dat dit in dialoog met de gehele sector tot stand moet komen, zowel met betrekking tot roerend als immaterieel cultureel erfgoed. Ook musea, culturele archieven en erfgoedbibliotheken hebben in dit verband veel ervaring. Het integrale waarderingskader kan niet beperkt worden tot instellingen, en moet vertrekken van het erfgoed dat in het veld en in de samenleving aanwezig is. Culturele archieven en musea hebben samen met de LEOV's een grote ervaring opgebouwd in het waarderen en het benaderen van collecties, die moet worden meegenomen. Het mag geen top-downoperatie worden.

In Vlaanderen is er nood aan stimuli voor het ontwikkelen van een gezamenlijk en veellagig depotbeleid, dat kadert in een integraal en een geïntegreerd cultureel-erfgoedbeleid. OCE stelt de vraag of de overheid niet zou kunnen werken met het inbouwen van stimuli waarbij waarborgen worden gegeven aan collectiebeherende instellingen om eigen initiatieven op het vlak van depotinfrastructuur te ondersteunen. In de nota wordt het FoCI naar voor geschoven, terwijl het FoCI zelf onder druk staat. Depotwerking is ruimer dan gebouwen, en moet gepaard gaan met begeleiding, conservering en preservatie.

In de conceptnota wordt het belang van sensibilisering omtrent digitalisering en digitale infrastructuur bij erfgoedvormers benadrukt. Ook de aandacht voor digital born erfgoed vindt OCE een pluspunt. Digitaal beleid is meer dan enkel een digitaal depot. Duurzame en rendabele investeringen vereisen vorming, begeleiding en ondersteuning. De ondersteuning moet lokaal gericht zijn. De erfgoeddatabanken zijn provinciaal opgebouwd. Cofinanciële oplossingen kunnen ervoor zorgen dat lokale kleinere erfgoedspelers worden bereikt.

Omdat de Vlaamse instellingen en erfgoedsector internationaal op de kaart staat, is het voor OCE belangrijk dat er bijkomende middelen vrijgemaakt worden voor gezamenlijke initiatieven en samenwerking. De conceptnota is in dit opzet nog te weinig ambitieus.

OCE waardeert de betrokkenheid bij het traject en de ambities in de conceptnota met aandacht voor duurzaamheid, al ontbreekt wel de rol van de belangenbehartiger. OCE verwacht in het komende vervolgtraject een rol te mogen spelen in constructieve dialoog. Voor het welslagen van het beleid moeten voldoende financiële middelen worden vrijgemaakt. Een inhaaloperatie is noodzakelijk.

3. Tussenkomen van Caroline Bastiaens

Caroline Bastiaens bedankt FARO en OCE voor hun boeiende toelichtingen. Ze meent te horen dat er een algemene tevredenheid is omtrent de conceptnota, maar dat er nog aandachtspunten en vragen zijn. Een aantal definities en begrippen uit de conceptnota zijn nog vaag. Er is een sterke evolutie in het erfgoedveld en de conceptnota kijkt naar de toekomst. Ze stelt de vraag of de conceptuele vaagheid in de conceptnota een voor- of nadeel kan betekenen. Moet er al dan niet worden gezocht naar duidelijkere definities?

Bij de bespreking van het concept van de culturele basisinfrastructuur werd er verwezen naar het Nederlandse model, dat niet zomaar kan worden vertaald naar de Vlaamse context. Hoe kan dat model toegepast en verder verfijnd worden?

Ze vraagt OCE welke waarborgen nodig zijn bij de depotwerking. Daarnaast beaamt ze dat digitalisering inderdaad meer betekent dan enkel de hardware. Ze

verwijst hierbij naar de rollen van VIAA en van PACKED. Ze heeft de oproep rond ondersteuning en vorming goed gehoord, en ook dat het proces naar het lokale niveau moet worden gebracht. Ze meent dat er hierbij een rol is weggelegd voor vrijwilligers. Ze vraagt of de rol van de vrijwilliger binnen de erfgoedwerking nog moet worden verduidelijkt. Daarnaast is er nog onduidelijkheid over de impact van de afslanking van de provincies. Het feit dat de provinciale rol veel breder ging dan enkel de instellingen, moet een plaats krijgen binnen een van de ontwerpen van decreet. Ook de oproep naar extra middelen, en naar het gelijkwaardig behandelen van alle deelsectoren, heeft de spreker genoteerd.

4. Tussenkomst van Yamila Idrissi

Yamila Idrissi merkt op dat OCE in de toelichting vermeld heeft dat de rol van de belangenbehartiger te weinig aan bod komt in de conceptnota. Volgens haar toont de uiteenzetting de nood aan een belangenbehartiger goed aan.

Het financiële plaatje is nog onduidelijk. Over de inhaaloperatie wordt reeds lang gesproken. De ambities van de conceptnota komen daar bovenop en vereisen bijkomende middelen. Ze beaamt de bezorgdheden van FARO en OCE. In de conceptnota komt volgens de heer Jacobs de verzelfstandiging van instellingen weinig aan bod. Ze vraagt hem of dit een duidelijke keuze is.

Net als mevrouw Bastiaens vraagt ze of de conceptuele vaagheid in de conceptnota moet uitgeklaard worden, of dat dit net ruimte laat voor invulling. Bij het nieuwe concept basisinfrastructuur heeft ze weinig enthousiasme bemerkt. Ze vraagt meer informatie bij de toegelichte mezzaninestructuur, losgekoppeld van het idee over de federale instellingen, en bij het idee van de bovenbovenbouw. Aan OCE vraagt ze wat voor hen de ideale regierol zou zijn.

Ze denkt dat de conceptnota beter eerst het luik rond de afslanking van de provincies had uitgeklaard. Dat zal namelijk een aantal belangrijke consequenties hebben, die nu nog onduidelijk zijn. Ze vreest dat de erfgoedwerking op lokaal en bovenlokaal niveau een probleem zal vormen. OCE vindt dat de middelen moeten geormerkt worden als ze naar het lokale niveau gaan. In andere dossiers van de Vlaamse Regering is er echter weinig sprake van oormerking. Wat is het plan B voor het geval dat de middelen niet geormerkt worden?

Tot slot vraagt ze wat OCE concreet bedoelt met de stimuli voor onderzoek.

5. Tussenkomst van Cathy Coudyser

Cathy Coudyser bedankt FARO en OCE voor hun rol als respectievelijk coördinator van het traject en belangenbehartiger die alle spelers van de sector probeert samen te brengen. Ze vraagt of het participatieve traject nu afgesloten wordt. Ze hoort namelijk een oproep tot verder overleg in de aanloop naar een nieuw ontwerp van decreet.

De sector is de voorbije tien jaar sterk geëvolueerd en nu vraagt men ook een financiële inhaalbeweging. Ze vindt dat men al het mogelijke moet doen om nieuwe impulsen te geven aan de sector, maar in financieel moeilijke tijden moet men keuzes maken. De nota bevat dan ook nog een aantal onduidelijkheden, onder meer rond de culturele basisinfrastructuur. De complementaire visie valt samen met de huidige bestuurlijke reorganisatie. Er gebeuren veel zaken die vertrekken vanuit de basis, wat heeft geleid tot versnippering. Ze stelt daarom de vraag wat volgens FARO en OCE de gewenste regierol van Vlaanderen is. Wat zijn de prioriteiten? Ze denkt dat de empowerment van onderuit en de synergie zullen blijven bestaan. FARO pleit voor een geïntegreerde aanpak die niet louter collectiegericht of instellingsgericht is. Men mag ook het immaterieel cultureel

erfgoed niet laten vallen. Op dat vlak zijn er al een aantal kleine stappen gezet, maar nu moet men verder stappen zetten. De term significante tussenstap vindt ze goed gekozen.

Moeten de erfgoedcellen of LEOV's verankerd worden in een nieuw ontwerp van Cultureel-erfgoeddecreet of enkel in een ontwerp van Regionaal-erfgoeddecreet?

Ze vraagt FARO en OCE hun mening over de toekomstige rol van de expertisecentra. Moeten zij andere of bijkomende taken krijgen? Kunnen bepaalde van hun taken overgenomen worden door andere erfgoedspelers? Hoe kan men de mezzaninestructuur zo goed mogelijk inpassen in het huidige staatsbestel? Vlaanderen is namelijk bevoegd voor cultuur en erfgoed, maar de samenwerking met de federale instellingen blijft cruciaal. Hoe kan een eventueel nieuw samenwerkingsverband eruitzien? Wat kan de toekomstige rol zijn van het steunpunt en andere spelers? Is de rolverdeling tussen de administratie en het steunpunt duidelijk?

6. Tussenkoms van Bart Caron

Bart Caron formuleert een aantal vragen namens zijn fractie. Wat is de visie van FARO en OCE op de erfgoedbibliotheken? Moet men kiezen voor een overkoepelende benadering of voor een separate benadering van de bewaarbibliotheken? Welke prioriteiten ziet OCE als men extra middelen zou kunnen verwerven? Wat is de visie van FARO en OCE op toekomst van de erfgoedconvenants? Moet Vlaanderen de ambitie hebben om op dat vlak gebiedsdekkend te werken? In deze conceptnota maakt Vlaanderen andere keuzes voor de culturele basisinfrastructuur dan Nederland. Het gaat om Vlaamse instellingen waaraan een aantal landelijke instellingen verbonden zijn. Wat is de eventuele meerwaarde van die benadering? De aangekondigde administratieve vereenvoudiging is volgens hem maar een detail, want die zou voor iedereen moeten gelden en niet alleen voor de basisinfrastructuur. Vindt er geregeld overleg plaats tussen het kabinet, de administratie en OCE?

7. Antwoorden van Marc Jacobs

Marc Jacobs vindt het goed dat de definitie van erfgoed in de conceptnota vrij open blijft. Zo wordt het begrip krachtiger. Het is een van de best denkbare definities, die zeker bruikbaar zal zijn. Het moet de hele sector samenbrengen en allerlei vormen van kruisbestuiving tussen de verschillende werkvormen mogelijk maken.

De begrippen erfgoedveld en erfgoedsector worden in de nota echter op verschillende manieren gebruikt. De grenzen van het erfgoedsectorconcept mogen echter niet zo vaag worden dat het als het ware verdampt, zodat de coherentie van de sector verdwijnt.

De term culturele basisinfrastructuur, die verwijst naar topinstellingen op het Vlaamse niveau, vindt hij wat minder gelukkig. De piramide wordt immers omgekeerd en gecombineerd met de metafoor van de bovenbouw. Dit begrip werkt verwarrend, en werd geïmporteerd uit Nederland, waar het een hele geschiedenis kent en nu ook onder druk staat. Daar gaat het voornamelijk over de Rijksmusea, die een verzelfstandiging meemaakten. Men kan dat begrip niet zomaar toepassen in Vlaanderen. De grote Vlaamse instellingen kunnen inderdaad worden gesteund, maar het is de vraag welke accenten men daarbij moet leggen. Men kan geen abstractie maken van de federale instellingen. Voor een erfgoedbibliotheek zou men rekening moeten houden met de Koninklijke Bibliotheek van België. Voor grote archieven moet men rekening houden met het Rijksarchief. Het huidige Erfgoeddecreet werkt. Er wordt een subtiel evenwicht

gezocht tussen netwerken. Dit mag men niet opgeven zolang er geen alternatief is. Door de keuze voor het sterker bevoordelen van een aantal grote instellingen en het verwaarlozen van de rest kan men dat netwerk in gevaar brengen. Men moet dus voorzichtig zijn om het ene model voor het andere in te ruilen. De combinatie zou ideaal zijn.

De notie bovenbovenbouw bestaat niet. De spreker gebruikt dit om te vragen om de metaforen uit te klaren. Een organisatie die transversale taken krijgt, zoals het toekomstige Cultuurloket, is eigenlijk een vorm van bovenbovenbouw. De conceptnota kondigt alleen aan dat er daarover een nota zal worden uitgewerkt. Hij hoopt dat de sectorale steunpunten behouden blijven om het potentieel en de ontwikkeling van het erfgoedwerk en de erfgoedsector te verzekeren. De synergie tussen bepaalde werkvormen zou verder gestimuleerd moeten worden. Men moet goed nadenken over wat er versterkt of verzwakt wordt. Misschien is het mogelijk om bepaalde dingen te combineren.

Wat betreft het financiële plaatje, is er een inhaaloperatie nodig voor de hele sector. De belangenbehartigers benadrukken vooral het acute belang van de financiering van de musea. De beperkte Vlaamse subsidie voor de musea is immers een van de dingen die het netwerk in onevenwicht brengt. Naast een duurzame investering in musea zijn er nog andere noden, bijvoorbeeld de erfgoedbibliotheken en het immateriële culturele erfgoed. De vraag is of men daarvoor de nodige middelen heeft. De herverdeling van de provinciale middelen en mensen zal een grote impact hebben. Daarover is er momenteel nog geen duidelijkheid. De consultants zullen onder meer op Vlaams niveau instromen. Het is onduidelijk waar deze zullen worden ondergebracht en welke hefboom dit zal betekenen.

De nota vernoemt niet de verzelfstandiging omdat daar ook geen vraag naar is in de sector. Bijna alle Vlaamse musea hangen bijvoorbeeld af van een publiekrechtelijke inrichtende macht, die instaat voor het grootste deel van de werking, en er is geen vraag naar verzelfstandiging. Dat vindt hij eigenlijk opmerkelijk. Gezien de evolutie naar alternatieve financiering is er in veel landen immers wel degelijk een verzelfstandiging. Binnen het beleid wordt de lat almaar hoger gelegd. Als de erfgoedinstellingen alleen verbonden zijn aan publiekrechtelijke machten, zouden de overheden het veld kunnen aansturen door met elkaar te overleggen. De vraag is dus welke beslissing men op dat vlak wil nemen.

Hij denkt dat de overheid zeker een faciliterende rol kan spelen, zoals ze tot nog toe gedaan heeft. De vraag is hoe dit combineerbaar is met een regierol. De overheid treedt vaak op als inrichtende macht. Men moet dus goed nadenken over de plaats van de politiek en over de relatieve autonomie van het veld.

De expertisecentra hebben de voorbije jaren met relatief weinig middelen veel werk verricht. De dynamiek van de sector is de voorbije tien jaar grotendeels mee gerealiseerd vanuit de expertisecentra. Als men het netwerk van erfgoedspelers wil versterken, dan moet men daarmee zeker rekening houden. Hij pleit ook voor het gebiedsdekkend maken van de formule van erfgoedconvenants.

Voor de rol van het steunpunt verwijst de conceptnota naar de bovenbouwnota. Hij hoopt dat die nota zal samengaan met een soort van participatief proces. De rol van de steunpunten is relatief uniek in de wereld. Het zijn interessante spelers tussen de overheden en het veld. Binnen een autonoom erfgoedveld, waarbij de inrichtende overheden met elkaar moeten overleggen, kunnen ze een nuttige rol hebben als semi-onafhankelijke spelers die proberen om alles in goede banen te leiden.

8. Antwoorden van Sigrid Bosmans en Jan De Maeyer

Sigrid Bosmans vindt het goed dat er openheid is in de begrippen. De conceptnota lanceert ook een heel aantal nieuwe en ambitieuze begrippen. In een onderlinge dialoog zal men nog moeten verduidelijken hoe die zich tot elkaar verhouden.

Jan De Maeyer zegt dat de door OCE gevraagde waarborgen voor de depotwerking niet alleen betrekking hebben op gebouwen of fysieke depots steunend op FoCI-middelen, maar ook op een gediversifieerd beleid. Hij vraagt niet meteen een waarborgfonds. Vlaanderen zou echter wel financiële waarborgen kunnen bieden wanneer instellingen op dat vlak initiatieven nemen in samenwerking met de veellagige sector. Er waren bijvoorbeeld provinciale initiatieven waarbij onder andere stedelijke musea en erfgoedbibliotheken zouden samengaan met de privésector.

Ook de digitalisering zal volgens OCE samenwerking vergen. Daarbij denkt hij niet alleen aan het Vlaamse, maar ook aan het bovenlokale en lokale niveau. Platformen kunnen daarin mogelijkwijs een fundamentele rol spelen. Om verantwoorde investeringen te kunnen doen in fysieke en digitale depots, moet Vlaanderen ook werk maken van de relatie met de federale instellingen, die beschikken over belangrijke collecties. Daarop wordt trouwens al geanticipeerd door de participatie van het Rijksarchief aan OLAV. Een samenwerking met de andere beleidsniveaus en gemeenschappen kan leiden tot belangrijke efficiëntiewinsten. Bij de opmaak van samenwerkingsakkoorden moet het domein erfgoed ook worden opgenomen. Alleen zo kan men de gewenste stijging van de middelen realiseren. In het digitale beleid en in het fysische depotbeleid wil hij ook vrijwilligers betrekken. Het betreft dus ook begeleiding. Vrijwilligers spelen een essentiële rol in de sector van het culturele erfgoed, zelfs in de collectiebeherende instellingen.

Inzake de regierol voor Vlaanderen pleit hij vooral voor overleg. In de eerste plaats moeten de definities uitgeklaard worden. Vervolgens moet men de problematiek van de provinciale werking uitklaren. Hij vergelijkt de rol van Vlaanderen met die van een regisseur. De regierol van Vlaanderen betekent vooral dat men rekening moet houden met de gelaagdheid van het publiek en de verschillende niveaus. Het is ook belangrijk om de kwaliteit te bewaken. De voorbije jaren was er veel aandacht voor normen en voor kwaliteit, al dan niet aan de hand van kwaliteitslabels. Die kwaliteitsbewaking mag men niet loslaten. Een steunpunt kan daar een rol in spelen.

Yamila Idrissi reageert kort dat er een eerste schets is voor de regierol van Vlaanderen. Ze denkt dat Vlaanderen ook producent moet zijn.

Jan De Maeyer vervolgt dat er duidelijkheid moet komen over de gevolgen van de taakherschikking van de provincies. Daarbij dringt hij vooral aan op een correcte overdracht van de middelen. In de huidige ondersteuning van het bovenlokale erfgoedveld door de consultants van de provincies – en bovendien door de impliciete kosten die de provincies op zich namen in het beheer van de eigen collectiebeherende instellingen – zit een vorm van structurele financiering waarmee rekening moet worden gehouden. Anders zal de overdracht van de middelen onvolledig zijn. Dat kan leiden tot een vermindering van de middelen met wel 20 percent.

Hij denkt dat de expertisecentra en de LEOV's de voorbije jaren een grote invloed hebben gehad op het lokale en het bovenlokale niveau, samen met de collectiebeherende instellingen. OCE dringt aan op continuïteit in het erfgoedbeleid. De expertisecentra kunnen daarbij een rol spelen.

Sigrid Bosmans denkt dat de LEOV's belangrijk zijn om de expertise op te bouwen, te verduurzamen en te delen. Ze zijn een element van het netwerk, net als de erfgoedconvenants.

Jan De Maeyer merkt op dat de vijf vragen van de heer Caron veelomvattend zijn. De Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de lokaal verankerde erfgoedbibliotheeken zijn voorbeelden van het bundelen van expertise. Initiatieven zoals de Vlaamse Erfgoedbibliotheek moeten ook in hun lokale optiek kansen krijgen om zich verder te ontwikkelen. Hij vindt het logisch dat er gestreefd wordt naar een gebiedsdekkend aanbod. De regierol impliceert onder meer dat de verschillende regio's worden meegenomen.

Bart Caron stelt vast dat de heer De Maeyer namens de belangenbehartiger geen uitspraken doet over de financiële prioriteiten.

Jan De Maeyer denkt dat alle sectoren gelijke kansen moeten krijgen bij een inhaaloperatie, zodat er niemand wordt achtergesteld.

9. Toelichting door Herwig Todts

Herwig Todts, waarnemend directeur Marketing, Communicatie en Informatie en conservator van het KMSKA, verontschuldigt Manfred Sellink, de hoofddirecteur van het KMSKA. Het KMSKA is, samen met het Groeningemuseum in Brugge en met het Museum voor Schone Kunsten in Gent, lid van het samenwerkingsverband VKC. Het onderschrijft de opmerkingen en bezorgdheden die Pascal Ennaert als coördinator van de VKC zal vertolken.

Hij deelt mee dat de verbouwing van het KMSKA vordert. Het masterplan voor de vernieuwing van de infrastructuur wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de minister en met het Departement CJSM. De opening van het vernieuwde oude museum en van het gloednieuwe verticale museum onder hetzelfde dak zal plaatsvinden in 2019. De nieuwe website hetnieuwemuseum.be werd gelanceerd opdat het publiek de werkzaamheden op de voet zou kunnen volgen. De voorbereiding van het nieuwe beleidsplan 2017-2024 is opgestart. Nagenoeg alle personeelsleden participeren aan de afdelingsoverschrijdende werkgroepen, die de nieuwe strategische en operationele doelstellingen formuleren. Dit wordt voorgelegd aan meerdere divers samengestelde klankbord- en focusgroepen. In het najaar wordt het beleidsplan voorgesteld aan de minister. Aansluitend bij de krachtlijnen van dit beleidsplan in wording formuleert hij, in naam van de museumdirectie, enkele bedenkingen bij de conceptnota.

Het KMSKA onderschrijft het witboek Aanvullende Financiering en Cultureel Ondernemerschap. Om over de nodige slagkracht te kunnen beschikken moet men echter zoeken naar een optimale positionering van het museum tegenover de Vlaamse overheid en het Departement CJSM.

In naam van de hele erfgoedsector dringt hij er ook op aan om het voornemen om de planlast te verminderen echt ter harte te nemen.

Het KMSKA beschikt over de nodige troeven om mee te spelen in de internationale top. Naast Rubens en de Vlaamse barokschilderkunst beschikt het over een verzameling Vlaamse primitieven van wereldklasse. Naast de allergrootste Ensorverzameling ter wereld, bezit het ook unieke verzamelingen van Rik Wouters en Jules Schmalzigaug, en werk van onder meer Lucio Fontana, Jef Verheyen en Walter Leblanc.

De voorbije decennia hebben steeds meer musea voor beeldende kunsten en voor beeldcultuur zich gerealiseerd dat het onderscheid tussen de schone

kunsten en de hedendaagse kunst eigenlijk artificieel is. Zo heeft het Metropolitan Museum of Art in New York de Breuerbuilding van het Whitney Museum overgenomen om de hedendaagse kunst een volwaardige plaats in de werking te kunnen geven. Ook in het Britse Tate Museum en in het Amsterdamse Rijksmuseum komen zowel de zogenaamde schone kunsten als de hedendaagse kunst aan bod komen. Het collectiebeleid ligt uiteraard in het verlengde van het collectieprofiel. De spreker vindt het uitstekend dat het Topstukkendecreet voorziet in middelen voor de aankoop van topstukken en sleutelstukken. Men kan echter voor kleinere bedragen ook belangrijke werken verwerven die de bestaande ensembles aanzienlijk kunnen versterken. Het KMSKA kon onlangs bijvoorbeeld belangrijke tekeningen van Ensor en Schmalzigaug verwerven. Binnen het collectiebeleid moet men ook ambitieus durven zijn in de breedte. Daarom wil het KMSKA in de toekomst ook extra inspanningen doen om het mecenaat te stimuleren. Er is heel wat onbenut potentieel. De musea wachten echter op de fiscale tools die de zogenaamde geefcultuur kunnen faciliteren.

Als wetenschappelijke instelling wil het KMSKA ook de samenwerking met het academische veld verbreden en intensifiëren. De wetenschappelijke expertise van het KMSKA wordt nu al ingezet in allerlei landelijke en internationale samenwerkingsverbanden. In samenwerking met het Mu.ZEE in Oostende werkt het KMSKA verder aan het Ensor Research Project. Samen met het FeliXart Museum in Drogenbos werkt het rond de avant-garde van vóór en na de Tweede Wereldoorlog. Het KMSKA is betrokken bij de voorbereiding van de tentoonstelling rond Adriaen Brouwer in Oudenaarde. Het werkt ook op geregelde basis samen met musea van Lier. In Mechelen wordt er dit jaar nog een project gepresenteerd rond het zotte geweld en zal het in 2017 meewerken aan een project rond rechtvaardigheid.

Inzake het behoud en het beheer van de museumcollectie heeft het KMSKA doorheen de jaren heel wat good practices en expertise ontwikkeld zodat het voor een belangrijk deel van het erfgoedveld een adviserende rol kan spelen.

De conceptnota stelt vast dat, inzake het publieksbereik, alleen enkele federale instellingen tot de wereldtop behoren. Het KMSKA wenst ook op dat vlak zijn ambities bij te stellen. In het buitenland leiden de heropening van vernieuwde musea en de opening van nieuwe musea steeds tot een aanzienlijke aangroei van de bezoekersaantallen. Het Nederlandse Rijksmuseum is daarvan een goed voorbeeld. Cruciaal voor een ambitieus publieksbeleid is een wervend tentoonstellingsbeleid. Dit vergt expertise, creativiteit, een sterke collectie en de nodige middelen. Ook een goede indenniteitsregeling is noodzakelijk voor het realiseren van spraakmakende tentoonstellingen. Voor de internationale werking van het KMSKA is het samenwerkingsverband met de VKC essentieel. Ook CODART, het internationale netwerk voor curatoren van kunst in de lage landen, is daarbij een natuurlijke partner.

10. Toelichting door Bart De Baere

Bart De Baere, directeur van het M HKA, waardeert vijf perspectieven uit de conceptnota: de gezonde ambitie, het volwassen denken, het streven naar een geïntegreerde benadering, het formuleren als mogelijkheden en de prioritaire aandacht voor de musea.

De nota geeft aandacht aan een jong beleidsveld, dat misschien wel de voornaamste culturele verantwoordelijkheid is van een overheid. Het gaat om de zorg voor de gezondheid van het culturele DNA, de bewaring, de ontwikkeling en de maatschappelijke inbedding van wat men als gemeenschap kan betekenen. De nota doet dit met grote analytische aandacht, omkaderd door breed uitgezette overwegingen en ambities, die werden geformuleerd als noden en uitdagingen.

De nota wil een antwoord bieden op de bestuurlijke veranderingen, de diverse achterstanden inzake het collectiebeleid, de nood aan meer slagkracht voor de sector, de digitale ontwikkelingen, de toenemende internationalisering, de relatie met andere beleidsdomeinen en de maatschappelijke inbedding. Die ambitie past volgens de spreker bij een belangrijk beleidsdomein met een dergelijke beleidsachterstand. Hij waardeert dit.

In 1996 werd het Museumdecreet goedgekeurd dat de doorbraak betekende naar een cultureel-erfgoedbeleid in Vlaanderen. Ondertussen is het denken op dit vlak volwassen geworden. Nu gaat het om een complex veld met tal van actoren en problematieken. Dit is iets om trots op te zijn.

Het onderscheid tussen roerend immaterieel erfgoed en digitaal erfgoed wordt in de conceptnota zorgvuldig onderzocht. De conceptnota stelt zich ook expliciet tot doel om de benaderingen van het roerende en het immateriële erfgoed dichter bij elkaar te brengen. Vier jaar na het Museumdecreet zette het Vlaams cultuurbeleid de cruciale stap van musea naar cultureel erfgoed. De informatiebrochure Cultureel Erfgoed zou gedurende drie jaar lang als ondertitel hebben: de mensen, de dingen en de verhalen. Vandaag kan men aan de dingen de handelingen van het immateriële erfgoed toevoegen, en aan de verhalen het draagvlak van de digitale ruimte. Het is goed dat het immateriële erfgoed een eigen stem heeft gevonden. Het is cruciaal om het culturele erfgoed opnieuw integraal te bekijken als een ruimte waarin allerhande getuigenissen uit het verleden worden gedeeld en voortgezet voor mensen van vandaag en morgen.

Er is een nieuwe categorisering van erfgoedtaken die rekening houdt met de ontwikkelingen en prioriteiten van het voorbije decennium. Benoemen is nu terecht een hoofdtaak geworden, met verwerving als deeltaak daaronder. Die rangorde klopt ook voor de musea. Twee klassieke taken behouden hun naam, namelijk het behouden en het onderzoeken. Het delen wordt nu gecomplementeerd door het betrekken. Dit sluit aan bij de participatiegerichtheid van het erfgoeddenken in Vlaanderen en bij de internationale ontwikkelingen. Het meest opvallende is dat het ondersteunen nu gezien wordt als een afzonderlijke hoofdtaak. Dat omvat de noodzakelijke randvoorwaarden die in het voorbije decennium geformuleerd werden, namelijk expertiseopbouw, adviesverlening, samenwerking en monitoring en kritisch bevragen van het veld. Die taak werd onttrokken aan de veldactoren en ondergebracht in allerhande organisaties die aanleunen bij de administratie. De spreker ziet het zichtbaar maken als hoofdtaak van ondersteuning als een toekomstgerichte opportuniteit. Zo kunnen de randvoorwaarden op sommige vlakken misschien opnieuw worden ingebed binnen de veldwerking zelf.

De toelichting van minister Gatz bij zijn conceptnota in de commissie vond hij verhelderend en bemoedigend. De twee belangrijkste doelstellingen uit de toelichting bij de conceptnota zijn volgens de spreker de uitbouw van musea als internationaal getoetste vlaggenscheppen en een brede erfgoedparticipatie. De combinatie van die twee elementen kan zorgen voor een evenwichtig beleid.

Tijdens Het Groot Onderhoud drukte hij de zorg uit dat Vlaanderen over tien jaar misschien helemaal geen musea meer zou hebben. In naam zouden er nog musea zijn, maar het zouden in werkelijkheid alleen door centrale administraties aangestuurde bezoekerscentra, vitrines en evenementenhallen zijn. Nu neemt de minister die vrees bij de spreker weg, door zijn heldere dubbelfiguur. De conceptnota stelt terecht dat professionele culturele-erfgoedorganisaties gedurende vele decennia uitgebouwd werden tot kwaliteitsvolle en betrouwbare partners, dit is zolang het duurt. Als men de musea eerder had uitgebouwd, dan bestond er nu minder verbrokkeling. Deze conceptnota geeft opnieuw strategische aandacht aan musea. Dit moet worden verbreed naar andere instellingen.

Een belangrijke vraag is voor welke topics men in Vlaanderen beslissings- en expertisecentra wil.

Hij heeft nog drie vragen. Het M HKA herkent zich in de doelstellingen en prioriteiten van de minister. Het museum hecht vooral veel belang aan participatie. Zo wordt de collectie momenteel ingezet voor participatie in Roeselare, samen met een dynamisch lokaal cultuurbeleid. Binnen het volgende visiteproject, in Herentals, zal het een automatisch gegenereerde projectwebsite kunnen aanbieden. In het najaar zal het M HKA zijn internationale rol vervullen bij de opening van EMST, het nieuwe nationale museum voor hedendaagse kunst in Athene. EMST beschouwt de museumwerking en de collectievorming van M HKA immers als een voorbeeld. Het M HKA werkt ook structureel samen met Europese topmusea. Hij vermeldt dit omdat de conceptnota vooral focust op noden en uitdagingen, en slechts terzijde melding maakt van de kracht van de sector. Daarom vraagt hij of men de best cases beter zichtbaar kan maken in de beleidsvoorbereiding en in het beleid zelf, en zo het veld beter kan waarderen. Evaluatie kan een andere rol krijgen in de beleidscyclus. Hij heeft soms de indruk dat het beleid onvoldoende inspiratie put uit de dingen die gebeuren in het veld.

Zijn tweede vraag is hoe men de musea voor hedendaagse kunst en kunstinstituten met het gebruik van een erfgoedmethodologie beleidsmatig wil situeren. Behalve M HKA, spreekt hij dus ook over het Middelheimmuseum, S.M.A.K. en Mu.ZEE. Daarover heeft de spreker onlangs een essay geschreven in H ART, samen met zijn collega van het S.M.A.K. Bij de vorige grote herijking van het decreet was het eerst de bedoeling dat de musea voor hedendaagse kunst, de sleutelinstellingen voor de hedendaagse beeldende kunst, onder de twee decreten zouden vallen. Uiteindelijk vond de vorige commissie bevoegd voor Cultuur het echter beter om ze alleen onder te brengen onder het Erfgoeddecreet. Dat is begrijpelijk, want het zijn belangrijke ontwikkelaars binnen dat veld en ze gebruiken een erfgoedmethodologie. De musea voor hedendaagse kunst zijn internationaal echter als het ware de rangeerstations van de beeldende kunst. Moet men de hedendaagse musea onderbrengen in een afzonderlijk hoofdstuk van het nieuwe ontwerp van Cultureel-erfgoeddecreet of binnen de beide decreten? Die vraag wordt niet uitgeklaard in deze conceptnota.

Zijn derde vraag ligt in het verlengde daarvan. Hij is een erfgenaam van de Vlaamse emancipatiebeweging die bij haar streven naar hedendaagse kunstmusea niet vertrok van de canon, maar van de hedendaagse relevantie. Deze musea groeiden uit het niets tot toonaangevende musea met een internationale faam, maar men heeft nooit de infrastructuursprong gemaakt die deze dynamiek had kunnen consolideren. Momenteel is er heel wat aandacht voor de hedendaagse kunst, bij erfgoedinstellingen, in culturele centra en bij citymarketing, maar de basisinfrastructuur bleef achter. Wil Vlaanderen eigenlijk echt een dergelijke museale focus op openheid en toekomstgerichtheid in de maatschappij? Zo ja, hoe wil het zorgen voor een infrastructuur die beantwoordt aan de hedendaagse normen, met tentoonstellingsruimtes voor vaste opstellingen van de collecties, met een forumfunctie, en met depotcapaciteit?

11. Tussenkomen van Cathy Coudyser

Cathy Coudyser denkt dat de beide collectiebeherende instellingen, die erkend zijn door de Vlaamse Gemeenschap, een voorbeeldfunctie hebben. Ze vervullen een aantal taken die men niet aan andere instellingen kan toewijzen. Daar moet men de juiste financiële middelen tegenoverstellen. Kan men een vergelijking maken met het Kunstendecreet dat extra taken geeft aan de instellingen die door de Vlaamse Gemeenschap erkend zijn en dat daar de nodige financiële middelen aan koppelt?

Het is belangrijk om de planlast te verminderen. Dit is een probleem over alle beleidsdomeinen heen.

Haar fractie meent dat het Topstukkendecreet zijn nut bewijst. Ze vraagt of dat decreet moet worden aangepast en zo ja, in welke zin. De musea hebben als wetenschappelijke instellingen de nodige expertise. Hoe kan men de privéverzamelaars betrekken bij het beleid rond de topstukken? Is het de bedoeling dat de verschillende musea voor hedendaagse kunst samenwerken rond verwerving en bruikleen?

12. Tussenkoms van Yamila Idrissi

Yamila Idrissi wil weten hoe men aankijkt tegen samenwerking binnen het landschap van de beeldende kunst. Verder begrijpt ze dat de Vlaamse musea collectiestukken bezitten van internationaal niveau. De voorbije jaren was het aankoopbudget echter beperkt en onzeker. Welk budget is er nodig voor een aankoopbeleid die naam waardig?

13. Tussenkoms van Caroline Bastiaens

Caroline Bastiaens begrijpt dat de Vlaamse instellingen een bijzondere plek innemen binnen het netwerk, en dat ze een vuurtorenrol spelen. Ze vindt het echter belangrijk om ook aandacht te hebben voor de andere spelers, en voor het geheel van het netwerk. Anders dreigt men een deel van de opgebouwde expertise weer kwijt te spelen. Ze sluit zich aan bij de opmerkingen van de vorige sprekers over het belang van overleg en samenwerking. Zij denkt dat de sprekers hierbij een platform kunnen aanbieden.

14. Tussenkoms van Bart Caron

Bart Caron vermeldt dat de indenniteitsregeling in de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media al herhaaldelijk aan bod is gekomen. Hij denkt dat daar een vrij groot politiek draagvlak voor bestaat. Hij stelt de vraag waar de knelpunten liggen. Aan de heer Todts vraagt hij of het KMSKA, en de klassieke kunstmusea in het algemeen, de visie kunnen delen die de heer De Baere heeft verwoord in zijn artikel in H ART over de tweedeling tussen de verschillende vormen van omgang met oude en actuele kunst. Is de rol rond de kunstenaarsarchieven, die in de conceptnota wordt toegewezen aan het M HKA, haalbaar binnen de bestaande structuur en het bestaande personeelsbestand of vergt dat extra inspanningen?

In het voorlaatste nummer van H ART heeft hij een artikel geschreven over collectievorming en budget. Hij kan niet aanvaarden dat men de actuele ontwikkelingen binnen de Vlaamse en de internationale kunst niet kan vertalen in de collectie. Daarmee sluit hij zich aan bij een opmerking van mevrouw Idrissi.

Het KMSKA is een tijdje geleden ingekanteld in het departement. Hij stelt de vraag of het wel een goede zaak is dat een museum dichterbij een overheid wordt getrokken.

Hij vraagt of Mu.ZEE al dan niet een onderdeel wordt van het KMSKA.

Hij legt de vraag voor aan de heer De Baere wat hij het beste scenario vindt: moeten de musea voor hedendaagse kunst ondergebracht worden in het Erfgoeddecreet, in het Kunstendecreet of in beide, of moet er een apart sui-generisstatuut uitgewerkt worden, dat meteen ook administratief eenvoudiger is.

Hij benadrukt dat men bij het uitwerken van een ontwerp van decreet rond het culturele erfgoed ook moet nadenken over de infrastructuur. Dit mag zich niet beperken tot de infrastructuur voor het depotbeleid, maar moet ook aandacht hebben voor een globaal infrastructuurbeleid voor het cultureel erfgoed, in eerste instantie voor de musea en de publieksgerichte initiatieven.

15. Antwoorden van Herwig Todts

Herwig Todts antwoordt dat de opmerkingen van de parlementsleden over de rol van een middelgrote instelling als het KMSKA eigenlijk kan worden geïnterpreteerd als een aanbeveling. Hij neemt die aanbeveling ter harte. Instellingen zoals het KMSKA en het M HKA doen inspanningen om hun expertise en hun collectie te delen, landelijk en internationaal. Het is de bedoeling om daarmee door te gaan na de heropening van het museum. Hij vindt het goed dat een relatief kleine regio als Vlaanderen toch enkele instellingen heeft die internationaal opgemerkt worden en die een ambitieus beleid kunnen ontwikkelen. Dergelijke instellingen kunnen inderdaad een voorbeeldfunctie vervullen. Wat betreft behoud en beheer, kan het restauratieatelier van het KMSKA, de lat steeds hoger leggen, en een voorbeeldfunctie zijn voor de hele sector. Het ontbreekt het KMSKA echter aan mensen en middelen om het restauratieatelier van Vlaanderen te worden.

Ook het KMSKA was verbijsterd dat het lange voorbereidingstraject om een intern verzelfstandigd agentschap te worden, afgebroken werd en dat het in de administratie ingekanteld werd, weliswaar met een DAB-statuuut. Daardoor neemt elke beslissingsprocedure te veel tijd in beslag. Een autonoom statuut zou de slagkracht van het museum verbeteren. Hoewel het aan de overheid en de administratie is om, samen met het Vlaams Parlement, over een optimale oplossing na te denken, is een inbreng van het museum zelf aangewezen. Instellingen moeten naast hun rol als internationale vlaggenscheppen ook zelf sterk kunnen zijn. Het museum bestaat sinds 1810, zijn slagkracht moet langer duren dan decreten. Het KMSKA zal de verschillende pistes grondig verkennen, kritische succesfactoren formuleren en zelf een voorstel doen aan de administratie en het Vlaams Parlement.

De musea voor hedendaagse kunsten hebben de afgelopen veertig jaar een succesvolle emancipatiebeweging doorgemaakt. Het valt niet te loochenen dat het onderscheid tussen schone en hedendaagse kunsten artificieel is. Steeds meer instellingen die een klassieker karakter hebben, worden of blijven actief op het vlak van hedendaagse kunsten. Het KMSKA heeft zich van meet af aan toegelegd op hedendaagse en schone, klassieke, oude kunsten. Benoemen en verwerven zijn echter onweerlegbaar de rol van de experts in de hedendaagse kunst. Er is een verkennend proces aan de gang over wie welke rol kan spelen. Het museum is in ieder geval bereid tot verregaande samenwerking inzake expertiseontwikkeling, collectiedeling enzovoort.

Het Topstukkendecreet werkt – zeker na de verbreding tot sleutelstukken – hoe beperkt de financiële middelen ook zijn. Instellingen hebben daarnaast nog middelen om minder dure stukken te kopen, hoewel die middelen heel wat hoger zouden mogen zijn. De 500.000 euro van de Vlaamse administratie zou nauwelijks volstaan voor een instelling. Het museum ziet heel wat mogelijkheden om zijn collectie te verruimen met langdurige bruiklenen van mecenasen. Het is altijd de hoop en de wens van instellingen dat die stukken uit privécollecties uiteindelijk in het museum kunnen blijven. De Intrede van Christus heeft een veertigtal jaar in het KMSKA gehangen. De waarde van het stuk was mede daardoor dusdanig gestegen dat de Vlaamse overheid niet meer over het geld beschikte om het aan te kopen. De langdurige bruikleen heeft dus ook een deontologisch risico, omdat het tentoongestelde kunstwerk erdoor in waarde

stijgt. Tot slot heeft hij geen idee of Mu.ZEE onderdeel zal worden van het KMSKA.

16. Antwoorden van Bart De Baere

Bart De Baere meent dat door het expertsysteem sleutelwerken kunnen worden gekocht die geen topprijzen halen. Het Topstukkendecreet werkt dus. Dit is er gekomen omdat men, met de Intrede van Christus en de Joachim Beuckelaers, die goedkoop waren aangekocht door een verzamelaar, en lang in bruikleen in het KMSKA en het Museum voor Schone Kunsten in Gent hebben gehangen, en daardoor te duur werden, het gevoel had dat alle topwerken weggekocht werden. Hetzelfde fenomeen speelt nu voor kunstenaarsarchieven. Amerikanen kopen alle Europese toparchieven op, onder meer dat van Harald Szeemann. Archieven zijn belangrijk: wie het verhaal kan vertellen, heeft de macht. Het zal opnieuw een belangrijk verlies van kunstenaarsarchief vergen vooraleer de overheid zal ingrijpen. Zelfs de vraag van het M HKA naar één archivaris om deze problematiek aan te pakken, werd tijdens de vorige regeerperiode afgewezen.

De minister bevoegd voor Cultuur heeft al vaak gezegd dat het M HKA de kunstenaarsarchieven moet behartigen. Het wil echter het RKD-model van Nederland met een centraal archiefdepot vermijden. Hoe decentraler, hoe groter de kans van individuele betrokkenheid. Archieven blijven dus best onder gespreid beheer, met name ook van privépersonen die er een passie voor hebben. De Vlaamse Gemeenschap moet wel een expertisecentrum en onthaalplek hebben om in te grijpen bij strategische urgenties. Aanvullend kan het M HKA ook archieven verwerven, zoals het al deed met het archief van Panamarenko en van Hugo Roelandt, een sleutelfiguur van de performance scene uit de jaren zeventig en tachtig. Uit internationale ontwikkelingen valt een realistisch model te halen. Het Reina Sofia museum in Madrid digitaliseert de Latijns-Amerikaanse archieven en maakt ze publiek domein. Dat moet Vlaanderen ook lukken. Daarvoor is een relatief beperkte personeelsbezetting van een drietal personen nodig.

Samenwerking is vanzelfsprekend om overheidsgeld zo efficiënt mogelijk in te zetten. De kwestie is met wie men waarvoor samenwerkt. Volgens de spreker is de internationale samenwerking op langere termijn strategisch de belangrijkste. M HKA maakt deel uit van een Europese confederatie, met onder meer gemeenschappelijke programma's, een gemeenschappelijk webplatform en een e-boekbeleid. Voorts ziet hij twee vormen van samenwerking. Vooreerst is er de institutionele en beheersmatige dimensie, die in kleine stappen kan groeien, zoals samen een gsm-provider zoeken om betere voorwaarden te bedingen. De tweede vorm van samenwerking is erop gericht om Vlaanderen te laten uitblinken. Dat elk hedendaags kunstmuseum zich specialiseert en die kennis aan de anderen ter beschikking stelt, is net wat CAHF wil bereiken: de archieven en database-expertise bij het M HKA, de expertise van restauratie van hedendaagse kunstwerken bij het S.M.A.K., kunst in de publieke ruimte door het Middelheim. Koken kost echter geld. Zo kan niet van het S.M.A.K. worden verwacht dat het voor andere musea geld uitgeeft, terwijl het zelf een achterstand heeft op vlak van behoud en beheer van de collectie. De spreker pleit dus voor financiële rugzakjes met trekkingsrechten.

Het M HKA heeft de vraag van de minister bevoegd voor Cultuur om een veldtekening te maken van de infrastructuur en de huidige en toekomstige functies, uitbesteed aan twee onderzoekers. Als Mu.ZEE beslist om verregaand samen te werken, zal M HKA of KMSKA daar trekker van worden. Beide musea hebben afgesproken de andere dan daarbij te betrekken. De raad van bestuur van het M HKA is in ieder geval voorstander van een toekomstige dubbelinstelling, waarin het huidige Mu.ZEE en M HKA samengaan, die de twee grote taken van hedendaagse kunst verenigt: aandacht voor de landelijke kunstenaars in

Oostende en voor de internationale inbedding in Antwerpen. Het ligt voor de hand dat het KMSKA in een dergelijk scenario de leiding neemt en zijn kennis inbrengt voor de kunst van de eerste helft van de twintigste eeuw, met Ensor en Spilliaert.

Het M HKA vroeg in 2015 25.000 euro om honoraria van kunstenaars te kunnen betalen, wat het nog altijd amper kan. Dit is problematisch voor een kunsten-beleid. Instellingen erkennen, een dotatie geven en daar bijkomende taken aan verbinden, vormen een wezenlijk ander beleidsinstrument dan dat van de subsidies. Als dat niet het geval is, is het beter de middelen in één subsidiepot te stoppen. Als er daarentegen in termen van instellingen wordt gedacht en als er wordt gefocust op de specifieke taken en rollen daarvan, komen er oplossingen sui generis voor alle instellingen. De verwachtingen moeten vooraf duidelijk zijn.

Er zijn nog heel wat werken in de schone kunsten te verwerven die een meerwaarde zijn voor de collectie. Voor de hedendaagse kunsten is verwerving nog crucialer. Een hedendaags museum maakt in tegenstelling tot een museum voor schone kunsten een canon voor de toekomst. In Antwerpen is een klein kwart van de kinderen tussen nul en negen jaar van vreemde origine, de helft is Belg van allochtone afkomst, 28 percent heeft oudere migratiewortels. Hedendaagse musea kunnen alleen maar aansluiting vinden bij de wijzigende populatie als ze aankopen. Een optimaal budget is wat Wenen en Warschau krijgen, namelijk ongeveer een miljoen euro, ingedeeld in risicodragende internationale aankopen, representatieve landelijke aankopen en sleutelwerken. Jaarlijks kan er dan voor die laatste inzet door een commissie bepaald worden welke werken de referentiekwaliteit hebben om mensen bij het museale verhaal te betrekken.

17. Toelichting door Jorijn Neyrinck

Jorijn Neyrinck, coördinator van Tapis plein, geeft de toelichting namens de immaterieel cultureel-erfgoedwerkingen, die zich verenigen in het ICE-netwerk. Ze benadrukt dat Vlaanderen een internationale voortrekker is in het immateriële erfgoed. Vlaanderen maakt hierin, net als in andere kunstendomeinen, het verschil door het net iets anders aan te pakken. De Vlaamse overheid heeft altijd een actieve rol gespeeld in de internationale ontwikkelingen, en ook de UNESCO-conventie snel vertaald in een interessant landelijk model voor het immateriële erfgoed. België heeft het verdrag in 2006 geratificeerd en zodra het kon, zijn de gemeenschappen met de opmaak van een inventaris gestart. In 2010 kwam de visienota die sindsdien de leidraad is voor het beleid. In 2012 is het centraal digitaal platform voor immaterieel erfgoed opgestart.

De krachtlijnen van de visienota werken door in de huidige conceptnota en zijn gedragen door de praktijkwereld: erfgoedzorg is een borger, waarbij aandacht gaat naar het doorgeven van erfgoed; de benadering is participatief: de erfgoedgemeenschap staat centraal, niet de erfgoedwerkers of de professionals; het eigenaarschap ligt bij de mensen zelf; het beleid zet in op ondersteuning en facilitering van wat vrijwilligers en verenigingen doen. In de internationale oriëntering en het pionieren neemt het beleid wel het voortouw.

Tien jaar na ratificatie is het mogelijk een en ander te evalueren. De praktijkwereld heeft dan ook een lijst gemaakt van waar actualisering nodig is. De spreker heet daarnaast de conceptnota beoordeeld vanuit het oogpunt van het immateriële erfgoed. Het valt haar op dat voor het eerst immaterieel erfgoed doorheen de hele nota aanwezig is: te beginnen bij de overheidstaken, waarvan borgen van cultureel erfgoed een van de vier kerntaken is, naast beschermen, ondersteunen en beheren. De conceptnota kiest ervoor een roerende met een immateriële-erfgoedbenadering te integreren. De sector beoordeelt dat als

positief, maar de nota is ook ambivalent. Het nieuwe overzicht van de culturele-erfgoedtaken doet dan wel een poging om de verschillende functies, vooral vanuit de collectiebeherende instellingen te verenigen met de functies voor het borgen van immaterieel erfgoed, in zes erfgoedtaken, maar de operationalisering ontbreekt. Daarnaast zijn er in de formulering en de uitwerking van de taken nog verbeteringen nodig vanuit het oogpunt van immaterieel erfgoed. Volgens de nota zal er nog aan worden gesleuteld en de sector vraagt dan ook daarbij betrokken te worden.

Immaterieel erfgoed komt vooral aan bod in de eerste beleidslijn, met name het waarborgen van een gevarieerde aanwezigheid van immaterieel erfgoed. Heel wat aandacht gaat naar actualisering. Met de grote lijnen daarvan denkt de sector aan de slag te kunnen. Immaterieel erfgoed wordt wel, naar analogie van de erfgoedtaken, best eerst benoemd vooraleer er wordt gestart met de erfgoedzorg. Momenteel tracht men met de inventarisatie van immaterieel erfgoed nog te veel functies te bundelen. Zo worden kwaliteitszorg en erfgoedzorg meteen gekoppeld aan het identificeren van immaterieel erfgoed in de samenleving, wat soms botst. Het ICE-netwerk steunt verbreding en verdieping, maar vraagt beide te scheiden. De instrumenten moeten daaraan worden aangepast. Het ICE-netwerk heeft daar veel concrete tips voor en werkt actief met de overheid samen. De verzuiming dateert al van 2012 en de sector vraagt daar nu dringend werk van te maken. De conceptnota besteedt veel aandacht aan de samenwerking met andere domeinen. De werking van immaterieel erfgoed zit echter in de volledige samenleving, van de visserij en de landbouw tot de podiumkunsten. De belangrijkste taak als jonge sector is het zichtbaar maken van immaterieel erfgoed in die andere domeinen. Het is aan de overheid te zorgen voor de bekendmaking en het enthousiasmeren van de beleidsdomeinen. Een gerichte inzet van mensen en middelen kan zorgen voor de nodige communicatie, sensibilisering en samenwerking met de verschillende beleidsdomeinen.

Het internationale immateriële-erfgoedbeleid is onvoldoende uitgewerkt om toonaangevend te zijn. Met bescheiden middelen is de Vlaamse immateriële-erfgoedsector erin geslaagd internationaal zichtbaar te zijn. De sector kan die rol blijven spelen met een bescheiden activering. De voorbije vier jaar zetelde België in het intergouvernementele comité. De nieuwe secretaris van UNESCO kijkt naar Vlaanderen om een UNESCO-categorie-2-centrum voor Europa en Noord-Amerika op te zetten. Het vergt slechts een klein beetje inzet om heel wat effect te ressorteren. UNESCO zoekt naar samenwerkingsmogelijkheden tussen de landelijke overheden, de civil society en ngo's, iets waar het Vlaamse netwerkmodel sterk in is. Ook voor capaciteitsopbouw en ontwikkelingssamenwerking is het belangrijk de flexibele ondersteuning van internationale netwerken niet te beperken tot organisaties met een kwaliteitslabel of met minimaal een regionale erkenning zoals de conceptnota stelt, maar open te stellen voor alle erfgoedwerkingen en zeker voor immaterieel erfgoed dat bij uitstek transnationaal genetwerkt is.

Nog helemaal onduidelijk is de duurzame basis voor de immateriële-erfgoedwerking als de vertaalslag gemaakt wordt naar instrumenten. Een integrale culturele-erfgoedwerking met roerend en immaterieel erfgoed draagt de steun van Tapis plein weg. Dat vergt een aangepast instrumentarium, maar daarnaast ook gerichte professionele expertise en dienstverlening voor de gemeenschappen van immaterieel erfgoed. Het beleid kan er voorts voor zorgen dat de samenwerking voor het platform immaterieel erfgoed en het borgen verduurzaamd worden. In de conceptnota staan daar geen garanties voor. Ze vraagt de commissieleden daar zeer alert voor te zijn bij de verdere uitwerking.

Los van elk model, zijn er nog enkele aspecten die een kwaliteitsvolle en performante werking mogelijk maken. Naast een ontwerp van Cultureel-erfgoeddecreet komt in de nota een immaterieel erfgoedreglement aan bod. Momenteel geldt dit reglement enkel voor de inventaris van het immateriële erfgoed. Het heeft een erg beperkte focus. De nota laat uitschijnen dat het meer wordt, maar wat wordt niet duidelijk gemaakt. De nota kiest evenmin tussen een geïntegreerd of een apart beleid. Indien er voor integratie gekozen wordt, pleit de spreker voor een weldoordachte aanpak.

Ook zij is bezorgd over een ongelijkwaardige behandeling van de tweede pijler, niet zozeer qua budget, maar wel qua slagkracht. Zullen er slagkrachtige instrumenten worden opgezet voor de werkingen rond immaterieel cultureel erfgoed? Collectiebeherende werkingen zullen mogelijkerwijs meer aandacht hebben voor immaterieel erfgoed. Voor het overige hangt heel wat af van de ingangen die in het nieuwe ontwerp van decreet zullen worden aangeboden: de instellingen als actortype, of de taken en de rollen? Met die keuze hangt immers een ander organisatietype samen. Ze vraagt wat dan de plaats is van de immateriële-erfgoedwerking. Zullen er dan immateriële-erfgoedwerkingen mogelijk zijn, zoals er nu collectiebeherende werkingen zijn? En welk actortype worden ze dan?

Ze stelt een aantal vragen waar het Vlaams Parlement zich volgens haar over dient te buigen. Hoe wordt een duurzame ondersteuning van de borging door de erfgoedgemeenschappen gegarandeerd? Hoe is de verhouding van het structurele tegenover de netwerking? De conceptnota heeft het dan wel over samenwerking en verduurzaming van het platform, maar onder welke beheersvorm, door de partners of een organisatie alleen? Worden de middelen daarvoor geoormerkt? Hoe zal de coördinatie verlopen?

Borgen is één van de vier kerntaken van het Vlaamse culturele-erfgoedbeleid. Ondertussen is de immateriële-erfgoedsector al tien jaar aan de slag, met goesting en expertise en heel veel voluntarisme. Het momentum is er om een en ander decretaal te verankeren met een goed instrumentarium.

18. Toelichting door Pascal Ennaert

Pascal Ennaert, coördinator van de VKC, wijst erop dat wat hij vandaag voorstelt, overlegd werd met de directies van de vaste partnermusea van de VKC, met name het KMSKA, het Groeningemuseum en het MSK Gent. Met 2,5 voltijds equivalent is de VKC een kleinere speler in het erfgoedveld. Toch kan hij vernieuwend palmares voorleggen met een overlegd collectieplan, een gezamenlijke bruikleen- en tentoonstellingskalender, een shared liability non-insurancesysteem voor bruiklenen tussen de musea, digitale vensters voor verschillende collecties, het aggregatorschap voor Europeana, een datahub inclusief gelaagd licentiemodel voor hergebruik van museale data, een gezamenlijke dataconservator, activiteiten op internationale fora, summercourses voor buitenlandse doctoraatstudenten enzovoort. De VKC toont aan dat een structureel ondersteunde samenwerking loont als ze bottom-up en hands-on georganiseerd wordt. Samenwerking is voor de VKC geen holle retoriek, de partners zijn het erover eens dat het leidt tot substantiële performantiewinst en internationale samenwerking stimuleert.

De VKC is het in belangrijke mate eens met de veldtekening, de basisprincipes, de uitdagingen en de beleidslijnen uit de conceptnota. De conceptnota is de resultante van voortschrijdend inzicht van de praktijkwereld en de administratie. Toch stelt de conceptnota hem niet helemaal gerust want de nota geeft onvoldoende uitsluitsel over hoe alles zal worden geïmplementeerd. De conceptnota besteedt veel aandacht aan het collectiebeleid. De VKC is het eens

met de ambities over collectiewaardering en een collectieplatform Vlaanderen. Toch blijft hij voor een aantal aspecten op zijn honger zitten. Een indemniteits-regeling lijkt er niet te komen, er is zelfs opnieuw twijfel over de effectiviteit daarvan. Hetzelfde geldt voor een aankoopbudget voor topstukken en sleutelwerken. Net zoals bij indemniteit wordt ook de ESR-norm ingeroepen als struikelblok om over de begrotingsjaren heen een stevig budget op te bouwen. Tevens waarschuwt de VKC voor te hoge verwachtingen inzake collectiemobiliteit. Niemand zit te wachten op langdurige bruiklenen van tweede- of derderangserfgoed. Daar zitten de museumdepots immers al vol van. Sleutelwerken en topstukken moeten vooral strategisch worden ingezet. Het is niet verstandig ermee te leuren.

De belangrijkste voorwaarde voor internationale bruikleen is vertrouwen, in het wetenschappelijke project, in de veiligheids- en klimaatcondities, in de competenties en de knowhow van de museumstaf. Vertrouwen groeit door permanent in te zetten op internationale netwerking van de museummedewerkers. De VKC is de mening toegedaan dat de collectiemobiliteit tussen de Vlaamse musea goed is. Dat kan niet gezegd worden over het bruikleenverkeer met de federale instellingen. Door de herhaalde staatshervormingen is Brussel in de praktijk buitenland geworden.

Een gezamenlijke strategie voor digitalisering is nodig om versnippering te vermijden, structureel tewerk te gaan en op eigentijdse wijze om te gaan met auteursrechten en hergebruik. Wat in de analoge wereld publiek domein is voor het auteursrecht, moet dat ook blijven in de virtuele wereld. Institutionele belangen stroken niet altijd met gemeenschapsbelangen en omgekeerd. Voor de VKC betekenen de inzichten en acties van PACKED, het expertisecentrum voor digitalisering en orgaan bij uitstek om de centrale strategische lijnen uit te zetten, een meerwaarde voor het erfgoedveld. Zonder praktische technische mankracht in de musea zelf, blijven goede ideeën jammerlijk theorie. Musea hebben daar geen geld voor. Dit kan mogelijks wel door samenwerking of door andere dienstverlenende organisaties.

Een datahub zonder digitaal beeldmanagement is als een kip zonder kop. De VKC vraagt dus een damsysteem voor de beelden van de schone kunstencollecties en wil daar verantwoordelijkheid voor dragen. In een intense samenwerking of mogelijks fusie tussen de VKC en Lukas Art in Flanders ziet de VKC dan ook meer kansen dan bedreigingen. De provinciale registratietools als Erfgoed in Zicht hebben waarde gehad voor zowel kleine als grote collectiehouders. Toch durft de VKC stellen dat een bijsturing nodig is wil deze generieke tool zinvol blijven voor de grotere collectiebeherende instellingen.

Op het vlak van het digitaliseren van collectiegerelateerde informatie is er ongetwijfeld nog werk aan de winkel. De VKC is ervan overtuigd dat een integrale digitale aanpak nodig is. Online ticketing, digitaal reserveren van groepsbezoeken of gidsen, automatische tentoonstellingsplanning, een digitaal vrijwilligers- en personeelsbeheer of een digitale museumshop blijven sciencefiction in de Vlaamse museumwereld. De vraag naar een internationale benchmarking is aangekomen. De minister heeft daarenboven terecht vastgesteld dat samenwerking met de federale musea veel beter kan. De internationale zichtbaarheid kan ongetwijfeld sterker en er is echte samenwerking nodig met Toerisme Vlaanderen en Vlaanderen Internationaal. Desalniettemin worden internationale benchmarking en zichtbaarheid al te vaak herleid tot het bereiken van een internationaal publiek. Het wekt dan ook weinig verbazing dat de musea meer middelen krijgen van de impulsprojecten van Toerisme Vlaanderen dan van het Departement CJSM. Geen enkel museum is gekant tegen meer bezoekers of belangwekkende tentoonstellingen, maar internationale zichtbaarheid veronderstelt ook vakspecifieke strategieën, acties en netwerken, waarvoor er te weinig geld is.

Dergelijke acties zorgen nochtans voor een netwerk, vertrouwen en prominente bruiklenen die op hun beurt goede tentoonstellingen met een groot publieksbereik mogelijk maken. Daarom verbaast het de VKC dat nu ook Arts Flanders als speerpunt voor de internationale zichtbaarheid van het Vlaamse erfgoed wordt vooropgesteld. Arts Flanders wordt immers aangestuurd door het Kunstenpunt. De natuurlijke voeling met het internationale netwerk van erfgoedinstellingen is dan ook klein. Bovendien heeft de VKC de indruk dat Arts Flanders in de eerste plaats het Departement internationaal Vlaanderen moet helpen om Vlaanderen als een sterk merk te promoten. Op zich is daar niets mis mee, maar de musea en collecties zijn intrinsiek waardevol genoeg om als sterke merken te worden gepromoot. Net zoals dat in het buitenland gebeurt. Er is behoefte aan actoren die specifieke internationale erfgoedbesognes kunnen dienen en niet onmiddellijk een utilitaire benadering voorstaan.

De VKC was aangenaam verrast over de klemtoon op samenwerking en netwerking, die de minister terecht als basisattitudes bestempelt. Daarnaast heeft de VKC een uitgesproken ambitie om de provinciale initiatieven kwaliteitsvol te continueren, met voldoende slagkracht en schaalgrootte. De VKC stelt zonder taboes de herclustering van een aantal taken voorop, wat moet leiden tot sterkere dienstverlenende organisaties, maar koppelt daar wel enkele voorwaarden aan. Dergelijke organisaties moeten vertrekken vanuit medeaandeelhouder-schap, vraaggestuurd en bottom-up werken, de diversiteit van het veld erkennen en er zich op enten, operationaliteit delen en praktijkgericht en vernieuwend werken.

De VKC zelf wil nog sterker inzetten op haar ambitie een sterke dienstverlenende organisatie te worden ten behoeve van de musea voor schone kunsten in Vlaanderen. Ze is dan ook vragende partij voor intensere samenwerking en mogelijks fusies met andere samenwerkingsverbanden. Ze is bereid in te zetten op een verbreding van het netwerk met meer vaste museale partners. Toch gaan er stemmen op die het netwerkmodel willen inruilen voor een onuitgesproken vuurtorenmodel. In dit model krijgen collectiebeherende instellingen ook een aantal exclusieve expertisedomeinen toegewezen die zij moeten uitdragen en implementeren in de rest van het veld. De VKC heeft twijfels bij de algemene implementeerbaarheid van zo'n model. Niet alleen lijkt de toekenning van exclusieve expertise kunstmatig en beperkend, de VKC heeft twijfels of wat er verwacht wordt wel realistisch en duurzaam is. Hebben die instellingen niet in de eerste plaats groei nodig voor hun reguliere taken?

Daarnaast baart het de VKC zorgen dat de conceptnota niet expliciet stelt dat samenwerkingsverbanden als de VKC zullen kunnen blijven rekenen op een structurele subsidie. De projectmatige ondersteuning van samenwerking is goed, maar structurele is beter en duurzamer. Net als de hele sector blijft de VKC maar subsidiedossiers volschrijven. Tenslotte hebben de VKC-musea niet veel zin in een gedwongen cesuur tussen hedendaagse en historische kunstcollecties. Dat gaat eerder in tegen dan mee met internationale tendensen. Het is eerder behoudend dan offensief, eerder diversiteitsremmend dan -stimulerend.

Een eigentijdse erfgoedorganisatie wil het erfgoed in de samenleving valoriseren, zet in op cultureel ondernemerschap en is creatief in het vinden van aanvullende financiering, aldus de conceptnota. Het is met de theorie mooier gesteld dan met de praktijk. Vooralsnog zijn er wereldwijd weinig voorbeelden van intens of commercieel gebruik van museale data. Hergebruik blijft vooral intern en bedoeld voor wetenschappelijk onderzoek of via de sociale media. Ondanks herhaaldelijke lippendienst ontbreekt het nog steeds aan sterke kaders om ondernemend of kapitaalkrchtig Vlaanderen overslag te doen gaan voor duurzame partnerschappen. De VKC stelt ook vragen bij de rol die het Kunstenloket moet spelen als zakelijk en juridisch cultuurloket voor de erfgoedsector op het vlak van

bijvoorbeeld de auteursrechten, schenking- en successierechten. Ook hier lijkt de drang naar beheersbaarheid groter dan de vakspecificiteit.

De VKC is het eens met de stelling dat het immateriële erfgoed best decretaal verankerd wordt. Het belang van de volksculturele organisaties en de erfgoedconvenants voor tal van kleine maar waardevolle initiatieven, is niet te onderschatten. De VKC vraagt er zorgzaam mee om te gaan. De VKC vreest dat, bij de overdracht naar de Vlaamse overheid, de provinciaal ingedeelde musea en de musea waar de provincie de inrichtende macht is, er bekaaid vanaf zullen komen. De sector heeft immers geen becijferd zicht op de impliciete middelen die ten behoeve van die musea worden ingezet. Hetzelfde kan gezegd worden over de provinciale investeringsbudgetten die er voor de depots in de pijplijn zaten.

De VKC hoopt oprecht dat de minister zijn engagement voor meer middelen voor de museale sector hard kan maken. De adviezen in de lopende subsidieronde voor de kunstensector stellen de spreker in ieder geval niet gerust. Een gelijke timing voor de procedures in de kunsten- en erfgoedsector is nodig. Als er al extra middelen komen, rest de vraag hoe die worden ingezet: om het tekort voor de provinciale musea dicht te rijden, ten behoeve van de expertiseuitbouw in een beperkt aantal vuurtorens, of ter verhoging van de operationele slagkracht van de meeste landelijk erkende musea. De VKC is niet te beroerd om te stellen dat een verhoging van de middelen van de musea ten koste van de rest van de erfgoedsector, een stap achteruit zou zijn. Extra middelen voor de musea zijn zeker nodig, maar dan graag via een groeibeweging die geen afbreuk doet aan de verdiensten en de slagkracht van andere organisaties in de sector.

19. Toelichting door Els Silvrants-Barclay

Els Silvrants-Barclay is coördinator van het CAHF, het samenwerkingsverband van de hedendaagse kunstmusea M KHA, S.M.A.K., Mu.ZEE en het Middelheim. Ze zal dan ook spreken vanuit de beeldende kunsten en het erfgoedveld. Hedendaagse kunstmusea zijn immers in wezen kunsteninstellingen. Zij zorgen voor de duurzame erfgoedreflex in de kunsten. In die zin bekleden ze een aparte positie in het erfgoedveld.

De interactie met de levende kunsten is voor de hedendaagse kunstmusea essentieel en vormt steeds het uitgangspunt van het collectiebeleid. Meer nog dan het bevragen van of het refereren aan de kunsthistorische canon zet een hedendaags collectiebeleid mee de bakens uit voor de toekomst. Dialoog en samenwerking met kunsthistorische musea zijn daarbij uiteraard belangrijk. Nog fundamenteeler zijn de dynamiek en de interactie met levende kunstenaars, met kunstenorganisaties, galerieën, verzamelaars, curatoren en critici. Zij leveren immers de bouwstenen waarmee de hedendaagse musea hun erfgoedwerking opbouwen. Elk toekomstperspectief voor de musea moet dan ook hierop geënt zijn en die dynamiek in stand kunnen houden. Uitgaande van de zaken die de voorbije jaren in dit kunsten-erfgoedveld verwezenlijkt zijn, maar ook uitgaande van de beperkingen, formuleert de spreker enkele beleidssuggesties met de hedendaagse collecties als insteek.

De eerste suggestie is om niet alles zonder meer op een hoop te gooien. CAHF pleit voor een museale basisinfrastructuur op niveau waarmee de Vlaamse kerncollecties beter beheerd kunnen worden en toegankelijker kunnen worden gemaakt. De spreker denkt niet dat grote museummastodonten dat per definitie garanderen. Ze stelt daartegenover het samenspel van een aantal musea die complementair ingezet worden en performant met elkaar samenwerken. Voor een vernetwerkt werkveld pleit in eerste instantie het internationale perspectief. CAHF is opgericht vanuit een internationale opdracht en ter profilering van de hedendaagse kunstcollecties. CAHF heeft een inhoudelijk instrumentarium

ontwikkeld dat de hedendaagse musea en collecties internationaal vernetwerkt via kleine, maar inhoudelijk sterke projecten met kernspelers in het buitenland. Beperkte middelen – in tegenstelling tot de middelen in het bevoegdheidsdomein Toerisme – brachten CAHF tot die strategie. CAHF ziet het potentieel van samenwerking tussen middelgrote tot kleinschalige musea. Grote multinationale museumbrands zoals Tate, Louvre of Guggenheim staan ter discussie. Lokaal verankerd en persoonlijk is het nieuwe paradigma waarnaar de internationale museumwereld op zoek gaat. Hoe dit financieel waargemaakt kan worden en wat samenwerking en clustering daarvoor kunnen betekenen, zijn momenteel belangrijke internationale topics. Dit doet de blikken naar Vlaanderen wenden, net omdat de regio erin slaagt om, wat betreft belangrijke publieke en private collecties, dynamieken op gang te brengen in de afwezigheid van vuurtorens of klassieke megagrote instituten. Het komt er dus op aan die kracht niet op losse schroeven te zetten door iets te willen worden waar niemand op zit te wachten.

De schaalgrootte mag geen doelstelling op zich zijn, maar moet aangepast zijn aan de collectie, de ambitie, de opdracht en positie van een organisatie. In het netwerkmodel zijn verschillende schaalgroottes nodig. Om efficiëntie te winnen, is samenwerking wel een goede optie. Een kleine organisatie kan ook performant, internationaal zichtbaar en relevant zijn. De Vlaamse hedendaagse musea zijn het resultaat van een bijzondere dynamiek, van een historisch proces, verbonden aan een plaats, aan belangrijke figuren, aan een jarenlang engagement van kunstenaars en verzamelaars om de hedendaagse kunst te ontvoogden en een autonome plaats te geven in kunsteninstellingen, naast de klassieke kunsthistorische institutie. Er is zeker ruimte voor transhistoriciteit. CAHF is voorstander van een bredere benadering in de kunsthistorische musea, maar die mogen de autonome hedendaagse musea niet verdringen.

De tweede suggestie is om de bestaande bovenbouw en tussenstructuren, waaronder CAHF, te herpositioneren en er echte operationele dienstverleners van te maken. Een van de grootste uitdagingen waar het beeldende kunstenerfgoed, de musea en de erfgoedsector voor staan, is de backofficewerking met behoud, beheer, registratie, depot en digitalisering, die sinds jaren geplaagd wordt door grote achterstand en beperkte middelen. Nochtans zijn er heel wat organisaties die op dit vlak expertise opbouwen, de laatste jaren opgericht. CAHF pleit voor een integrale benadering waarbij expertiseopbouw en bemiddeling niet langer losgekoppeld zijn van de plek en de capaciteit om de expertise te operationaliseren. Ondergefinancierde instellingen hebben de neiging elkaar als concurrent te beschouwen en zich op hun eiland te verschansen. De overheid heeft daar in de vorige beleidsperiodes op ingespeeld door van bovenaf extra tussen- en bovenstructuren op te zetten in de hoop dat zij die krachtenbundeling en uitwisseling tussen de eilandjes zouden organiseren. Ook CAHF is in deze geest opgericht.

Een eerste reeks beleidsinterventies plaatsten een aantal van de tussenstructuren bij elkaar om hen zo meer impact te geven, wat een positief effect had op de emancipatie van de brede, niet-geïstitutionaliseerde erfgoedgemeenschap. Daarbij ging men echter voorbij aan de groeiende kloof tussen de boven- en tussenbouw en de collectiebeherende instellingen. Die kloof is een gedeelde verantwoordelijkheid, dus ook van de musea die niet altijd de waarde van krachtenbundeling inzien. Zeker de grotere musea laten zich niet altijd graag bemiddelen en adviseren. Anderzijds is er wel degelijk een onevenwichtige situatie ontstaan tussen collectiebeherende instellingen en tussenstructuren zoals de expertisecentra. Het is niet duidelijk wie voor wie werkt en dus wie de prioriteiten en de besteding van de middelen bepaalt en of de beslissingen wel voldoende aangepast zijn aan de uitvoerende organen.

Kennisopbouw in de expertisecentra en het steunpunt is waardevol, maar instellingen en organisaties kunnen er door gebrek aan middelen niet altijd iets mee aanvangen. Onbenutte expertise kan ten koste gaan van het wegwerken van operationele achterstanden. Dat moet een absolute beleidsprioriteit zijn. CAHF pleit voor disciplinespecifieke knooppunten tussen de huidige expertisecentra, samenwerkingsverbanden, musea en archieven zodat een bestemming van de expertise gegarandeerd is. Opbouw, bemiddeling en operationalisering worden zo een keten. In plaats van tussenstructuren opnieuw te laten fuseren, is het beter hun band met de collectiebeherende en archiefinstellingen in een discipline te verstevigen. In een kennisknooppunt kan zowel een museum als een bemiddelaar de leiding nemen, maar in beide gevallen zijn een heldere taakverdeling, kwantificeerbare doelstellingen en een performante werkstructuur nodig.

Een kapitaalinjectie om de achterstanden weg te werken, is in ieder geval een voorwaarde, want noch de musea, noch de expertisecentra hebben daar momenteel voldoende capaciteit voor. Samenwerking kan ervoor zorgen dat de extra middelen zo kostenefficiënt mogelijk ingezet worden. Resultaatsverbintenissen en trekkingsrechten moeten leiden tot resultaten. De knooppunten kunnen overigens ook de kritische massa vormen om een collectieplatform Vlaanderen op te zetten. CAHF vindt dit idee zeker waardevol, mits er een disciplinespecifieke werking en een duidelijke structuur opgezet worden.

CAHF is gestart met een dergelijke samenwerkingsvorm. In 2012 besliste CAHF om naast de inhoudelijke werking ook een faciliterende en ondersteunende rol te vervullen en een verlengstuk te zijn van de backoffices van de partnermusea. Die evolutie heeft ook de VKC doorgemaakt. Dat heeft ervoor gekozen om ook operationele acties uit te werken en samen personeel aan te werven voor belangrijke noden in de backoffices. Deze keuze bleek een belangrijk keerpunt in positieve zin. De musea staan momenteel klaar om hun eigen backoffices verregaand op elkaar af te stemmen en tot een taakverdeling te komen met afgebakende expertisekernen die ze dan met en voor elkaar, met CAHF als circulator, willen delen.

Ter afronding geeft de spreker nog enkele bedenkingen. Als het beeld van het erfgoedveld een netwerk is van performante instellingen, wat zijn daar dan kritische succesfactoren voor? Samenwerking vergt vooreerst een coördinerende capaciteit, tijd en energie en dus middelen. Samenwerking kost eerst capaciteit alvorens het capaciteit levert. Het komt erop aan te focussen op niet-symbolische en operationele taken, waar de noden groot zijn. Voor andere aspecten als verwerving en ontsluiting, moet worden vastgehouden aan het principe dat een dialoog ook een vorm van samenwerking is. De creatie van kritische massa en dialoog zijn relevanter dan de creatie van een consensus. Het verstrekt en verduidelijkt individuele posities inherent aan een netwerkmodel.

Om operationele samenwerking te doen renderen, zijn er duidelijke afspraken, heldere doelstellingen, concrete resultaatsverbintenissen en trekkingsrechten nodig. Samenwerking vraagt om performante, goed geleide en adequaat gefinancierde instellingen en organisaties. Een tekort aan middelen betekent minder stimulans om samen te werken, al zou het eigenlijk omgekeerd moeten zijn. Schaalvergroting leidt niet noodzakelijk tot meer slagkracht en efficiëntie, maar kan ook tot verstarring leiden. In een samenwerking is het belangrijk om voldoende aandacht te behouden voor de operationele slagkracht. Niet alleen bemiddelen maar ook doen, is erg belangrijk voor het draagvlak. Ook bij operationele samenwerking moet er een inhoudelijke verwantschap zijn. CAHF pleit dus voor hedendaagse musea als bruggenbouwers tussen levende kunsten en erfgoed.

20. Toelichting door Timothy Naessens

Timothy Naessens is directeur van Lukas Art in Flanders, een samenwerkingsverband voor internationale profilering, dat structureel ondersteund wordt via het Erfgoeddecreet. Lukas werkt momenteel samen met of vertegenwoordigt 72 instellingen in de erfgoedsector, musea, kerken, kathedralen en andere. Het geografische bereik gaat van Tongeren tot Koksijde. Er komen nog steeds organisaties bij. Lukas ziet zichzelf dan ook als een open en onafhankelijk samenwerkingsverband, niet gelimiteerd in partners, waardoor het een brede dienstverlening kan bieden aan de erfgoedsector, met de nadruk op praktische ondersteuning bij digitalisering. Lukas digitaliseert, verspreidt wereldwijd en archiveert hoogkwalitatief beeldmateriaal van de collecties. Digitaliseren van collectiestukken gebeurt op hoge resolutie volgens internationale standaarden. De collecties zijn divers, en zeker niet beperkt tot topwerken of kunstwerken. Daarom wordt er gesproken van collectiestukken: manuscripten, designobjecten, archeologische vondsten, wandtapijten, sculpturen en meesterwerken. De selectie gebeurt volledig door de collectieverantwoordelijken volgens hun eigen prioriteiten. Lukas staat ook in voor de fotografie van topstukken. Het platform Lukasweb.be stelt momenteel ongeveer 30.000 beeldbestanden wereldwijd beschikbaar voor hergebruik. Daarnaast zorgt het voor een duurzame archivering van alle gedigitaliseerde bestanden. De onafhankelijkheid van het samenwerkingsverband vertaalt zich ook in de samenstelling van de raad van bestuur, die geen vertegenwoordiging beoogt, maar bestaat uit mensen met relevante expertise voor de ondersteunende werking.

Een optimale dienstverlening en ondersteuning op het vlak van digitalisering beperken zich uiteraard niet tot de grote musea en collecties. Het is veelal bij de kleinere collecties dat de nood aan begeleiding het hoogst is. Een brede scope is hierbij heel belangrijk. Ook in de collecties zelf mag men zich niet beperken tot de topwerken. Vanuit de praktijk merkt Lukas dat vertrouwen heel belangrijk is. Digitalisering en beeldbeheer door een externe organisatie zijn voor velen niet evident. Daarom benadrukt Lukas het belang van een onafhankelijke dienstverlening.

Op het gebied van digitalisering, vermeldt de conceptnota dat de inspanningen op verschillende niveaus te versnipperd zijn en dat de vertaalslag van ondersteunende initiatieven als PACKED en VIAA naar de erfgoedsector niet evident is. Het is nu net die vertaalslag die een open dienstverlenend samenwerkingsverband als Lukas realiseert voor de 72 collecties en instellingen. Vanuit de nu meer dan tien jaar ervaring weet de spreker dat bij digitaliseringsprojecten – zeker bij kleinere collecties – een zeer persoonlijke ondersteuning cruciaal is voor een vertrouwensrelatie. Het fotograferen van de collectiestukken vergt immers een intense opvolging waarbij begeleiding ter plaatse noodzakelijk is. Om kostenefficiënt tewerk te gaan, is een grondige voorbereiding vereist, in nauwe samenspraak. Lukas zorgt voor de praktische ondersteuning. Het is mede omdat Lukas een onafhankelijke, flexibele en kleine organisatie is dat het als open samenwerkingsverband die dienstverlening kan realiseren.

Een ander voordeel van een onafhankelijk samenwerkingsverband is dat het een bemiddelende rol kan spelen om de belangen van de erfgoedcollecties te verdedigen. Zo zorgde Lukas onlangs voor een duidelijke overeenkomst met Toerisme Vlaanderen over het beeldgebruik voor het project Vlaamse Meesters. Lukas adviseert Toerisme Vlaanderen ook over zogenaamde verborgen parels. Aangesloten instellingen kunnen ook gratis juridisch advies bekomen over auteursrechtelijke kwesties.

De verwachtingen van het publiek over vrije toegankelijkheid zijn inderdaad groot, zoals te lezen staat in de conceptnota. Net daarom is het belangrijk dat de instellingen samenwerken om de collecties op één platform wereldwijd beschikbaar te stellen. De collectie die Lukas beschikbaar stelt, is bijzonder rijk en divers en gaat van archeologische vondsten tot Vlaamse meesters. De gratis verspreiding van beeldmateriaal voor het onderwijs en educatieve toepassingen kent momenteel het meeste succes. Sinds de start van de gratis module, ongeveer twee jaar geleden, zijn via de site al 8800 afbeeldingen gedownload voor gebruik in het onderwijs. Alle hergebruik wordt gedetailleerd gerapporteerd aan de collectiebeherende instellingen.

Lukas heeft een uniek terugverdienmodel gebaseerd op tien jaar ervaring. Hergebruik tegen een vergoeding zorgt voor eigen inkomsten die deels terugvloeien naar de collecties en deels worden geïnvesteerd in digitalisering en de ontwikkeling van het platform. Lukas is hiermee een voorbeeld van een geschikt verdien- en businessmodel voor hergebruik tegen vergoeding. Deze inkomsten zijn goed voor een derde van de totale werkmiddelen. Sinds het begin van de werking zijn de beelden van Lukas in meer dan 27 landen verspreid. Dit is te danken aan een goede samenwerking met de sector.

Niet alleen voor de sector, maar ook voor aanvragers van beeldmateriaal en hergebruikers is een professionele service heel belangrijk. Door een eenduidig platform en een snelle service stijgt het hergebruik van de collecties wereldwijd. Om de wereldwijde verspreiding en de internationale profilering nog te versterken, wordt er samengewerkt met gerenommeerde internationale beeldbanken als de Bridgeman Art Library, de Artstor Digital Library, de Getty Foundation en Google Cultural Institute. Door het overkoepelende beheer wordt ook hier weer de bemiddelende rol van een dienstverlenende organisatie duidelijk.

Lukas is voorstander van een operationeel netwerkmodel zoals in de conceptnota wordt aangehaald, waarin verschillende spelers vanuit hun eigen specifieke expertise hun werking op elkaar afstemmen met een duidelijke taakverdeling. Lukas werkt al goed samen met de VKC. Zo stelt Lukas gedigitaliseerde beeldbestanden ter beschikking voor de verschillende websites die door de VKC worden beheerd. Van een mogelijke fusie is Lukas geen voorstander omdat het de onafhankelijkheid van de dienstverlening in het gedrang brengt. Daarenboven is de huidige scope van Lukas breder en gericht op een zeer praktische ondersteuning. De huidige samenwerking kan perfect voortgezet worden in een netwerkmodel. Daarnaast is een nauwere samenwerking met het VIAA op langere termijn zeker een meerwaarde. Voorts kan synergie op korte termijn zorgen voor verdere ontsluiting van niet-audiovisueel gedigitaliseerd erfgoed naar het onderwijs in Vlaanderen, alsook voor steun aan duurzame archivering en hosting.

Heel wat aspecten van digitalisering kunnen niet overkoepelend, maar moeten in de collecties zelf gebeuren, bijvoorbeeld de uitwerking van een strategische visie omtrent het gebruik van de digitale collectie, de hele digitale administratie enzovoort. Daarom is het noodzakelijk dat er ook in de organisaties zelf gespecialiseerd personeel aanwezig is. Op dit vlak moet er nog een grote inhaalbeweging gemaakt worden. Lukas kijkt in elk geval uit naar de visienota voor een Vlaams cultureel beleid in het digitale tijdperk, gepland voor 2017, en stelt zich bereid om daarvoor input te leveren.

Bart Caron dankt alle sprekers voor hun boeiende toelichtingen.

Bart CARON,
voorzitter

Cathy COUDYSER
Yamila IDRISSE,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

CAHF	Contemporary Art Heritage Flanders
CJSM	Cultuur, Jeugd, Sport en Media
DAB	Dienst met Afzonderlijk Beheer
EMST	Nationaal Museum voor Moderne Kunst (in Athene)
ESR	Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen
FARO	Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed
FoCI	Fonds Culturele Infrastructuur
H ART	Tijdschrift over hedendaagse kunst in België en omgeving
ICE	Immaterieel Cultureel Erfgoed (netwerk)
ICOM	International Council of Museums (van de UNESCO)
ICT	informatie- en communicatietechnologie
KMSKA	Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen
LEOV	Landelijke Expertisecentra cultureel erfgoed en Organisaties volkscultuur
M HKA	Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen
Mu.ZEE	Kunstmuseum aan Zee
ngo	niet-gouvernementele organisatie
OCE	Overleg Cultureel Erfgoed
OLAV	Overleg Landelijke Archieven Vlaanderen
PACKED	Expertisecentrum Digitaal Erfgoed
RKD	Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis
S.M.A.K	Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (in Gent)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VGC	Vlaamse Gemeenschapscommissie
VIAA	Vlaams Instituut voor Archivering
VKC	Vlaamse Kunstcollectie
VVBAD	Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatie- wezen